

БОГДАН МИХАЙЛЮК

**БУНТ
БАНДЕРИ**

На чужині 1950

БОГДАН МИХАЙЛОК

БУНТ БАНДЕРИ

(III. СПРАВЛЕНЕ ВИДАННЯ)

diasporiana.org.ua

На чужині 1950.

ПЕРЕДНЄ СЛОВО

Десять літ в житті одного покоління — чи не замало, щоб спокійно глянути назад з перспективи того часу та оцінювати події, їхні причини і наслідки, не з точки погляду темпераментного полеміка, але безпристрасного історика.

Та хто може сказати, де кінчиться дійсність і починається історія? В Геродота, “батька історії”, вже роки його дитинства межували з царством міту, літописець Нестор мішає минуле й сучасне в мряковинні переказів, а людина новітньої, фавстівської культури, не знає границь ні в минулому, ні в сучасному. В один і другий бік від моменту теперішності тягнеться безконечна вічність, і жагучим є прагнення минуле пізнати і майбутнє відгадати. А через те наша людина однаково міру прикладає до оцінки минулого й сьогочасного і часто навітлення подій минулого не менш палку дискусію викликає, як політична сенсація наших днів.

На тлі цього десятиліття, де з головокружною скорістю котилися події, падали ім-

перії і щезали догми, якже ж малі виглядають внутрішні українські спори, хочби й окроплені братньою кров'ю, що ніколи не засихає. Але розпекли вони до білого ненависть і політичні пристрасті, що вигаснуть невідомо коли. Як довго не затерлися ці події в пам'яті самовидців і співучасників, буде тяжко дати образ минулого таким, яким дав би його безпристрасний історик.

Минає час, один за одним сходять у могилу свідки тих подій і забирають тайну з собою. Забуваються речі істотні й правдиві, на їхнє місце приковують увагу речі нові, пекуча дійсність, і ми схильні давати оцінку подіям і їхнім наслідкам не по тому значенні, що було в них у періоді ставання, а по тому, як воно вплітається в політичну аргументацію відповідно до потреб сьогоднішнього моменту.

Перегортаємо поживклі листки полемічної і пропагандивної літератури з-перед десяти літ. Як дивно читати те, що так хвилювало нас колись, а про що сьогодні мало хто знає. Чи має поняття перший-ліпший з краю бандерівський чи угаверівський активіст, який шлях пройшла його організація і яким первородним гріхом вона обтяжена? Чи може він здати собі справу з того, що хто раз станув на похилу площу — ніщо не спинить закономір-

ности фізики і він мусить іти по тому шляху до кінця, хіба, що зійде з похилої площі? Може озветься в ньому голос сумління — він шукатиме його заглушення в гаморі партійної агітації, в плюгавленні противника. Може захитатися в ньому віра в силу моральних основ свого діяння — він буде глядіти її скріплення в атаках на свого брата, бо під ким розкрилася моральна безодня, той спасає себе в очорненні другого, у вічній метушні, спрямованій на самоутвердження себе у вірі, на прогнання марева власної моральної меншевартости. Як інакше пояснити цей несамовитий репет у наглому звороті до “демократії”, (ішло про назву тільки), після 1945 року, цю скажену, просто патологічну заїлість, з якою в тім же часі в очах усіх аліянтських поліцій і дефенсив представляли “коляборантами” і “німецькими наймитами” всіх українців, хто не задекларував себе активно по їхньому боці, або не скорився до скромної ролі партійного поплентача? Свідомість власного гріха пробивається наверх, її приглушують фанатичним вереском про підлість інших, щоб вибілити себе самого у власних очах, дати заспокоєння сумлінню.

У цьому рухові для руху, у втечі перед спочинком, щоб не приніс він перед очі тіней помордованих братів, губиться можливість від-

різнити причини від наслідків. На дні душі ворушиться сумнів, чи праведні були початки діла? Краще втікати від них, хай припадають попелом забуття. Але ми в ім'я правди мусимо наводити їх перед очі тим, що про них не знають, що про них не чули, щоб бачили вони корінь дерева і не заколисувалися тільки в шумі його листя.

I.

Після упадку незалежної української держави в 1920 році, український нарід не покоровся долі. Прапор боротьби за самостійність підняли українські вояки, зорганізувавшись в Українську Військову Організацію (УВО), що в короткому часі з'єднала в своїх лавах найактивніших і найідейніших бійців. Спершу належали туди люди всяких політичних переконань, одначе дуже скоро почалося політичне зрізничкування, відпали від неї спершу всі, що не стояли на засаді Соборної України, цебто в першу чергу ті, що хотіли виборювати кращу долю Україні в спілці з її відвічними ворогами, поляками чи москалями, попросту всі ті, що найшлися там випадково, в першому запалі боротьби, без переконання про потребу й доцільність збройної боротьби за незалежність, всі ті, що їм ця боротьба була надто небезпечна,

бо вимагала від них жертви крові й майна,
— знайшлися за бортом УВО.

На чолі УВО стояв полковник Євген Коновалець, командир Корпусу Січових Стрільців, людина високо-ідейна, заправлений у боях вояк і зручний політик.

В цьому більш-менш часі, в краю і по більших осередках української політичної еміграції, творилися різні політичні угруповання, що спіралися на плятформі націоналістичної ідеології, але не стояли з собою в тіснішому організаційному зв'язку. Головніші з них були: Союз Української Націоналістичної Молоді у Львові, Група Української Національної Молоді в Празі та Легія Українських Націоналістів у Чехословаччині.

В 1929 р. відбувся I. Націоналістичний Конгрес, після якого ці всі організації розв'язалися і злилися в одну спільну Організацію Українських Націоналістів (ОУН) з Проводом Українських Націоналістів на чолі (ПУН). Першим головою ПУН вибрано одноголосно Команданта УВО, полк. Євгена Коновальця. ОУН різнилася під УВО головно тим, що організувала бійців не тільки на базі чисто військового діяння, тільки переродилася в широко закросну політичну організацію, що виховувала своїх членів у дусі націоналістичної

ідеології та вела визвольну боротьбу на всіх українських землях, під усіма займанцями. Ця боротьба приймала різні форми на різних землях. Інакшою вона мусіла бути під більшовиками, інакшою в Польщі, де відносини були трохи легші, інакше мусіла виглядати праця на Буковині, а головню в Бесарабії, де широкі верстви українського народу щойно треба було будити до національної свідомости, а ще інакше в Карпатській Україні. Впродовж 10 років жертвенної та невсипущої праці й боротьби ОУН стала єдиним правдивим виразником прямування української нації до незалежности, здобула собі широкі впливи серед українського громадянства і повагу в чужинців, стала пострахом наших ворогів. Ролю ОУН в боротьбі української нації за незалежну, Соборну Українську Державу оцінить колись належно історія. Зокрема велитенський вклад труду й праці вложила вона в організацію молоді Карпатської України.

Хоч її члени не займали там найменших урядових місць, то все таки ОУН напоїла своїм духом усю Карпатську Україну, виповнила ентузіазмом серця тамошніх українців і була душею державного будівництва в тому світлому, хоч і короткому, періоді історії України.

Настав 1939 рік, розпочалася страшна своїми наслідками друга світова війна. Під ударами німецького наїздника розлетілося польське “моцарство”, не видержавши навіть трьох тижнів. Важких втрат зазнали поляки також від діяння ОУН, що зорганізувала в запіллі оборону українського населення перед бандами розбитих польських військ і перед помстою польської поліції, що перед утечею заграницю знущалися над безборонним українським населенням, в чому їм ревно помагало польське шумовиння. Наслідком гітлерівсько-сталінської угоди західні українські землі найшлися в рамках Советського Союзу. В цей важкий для нас час одна тільки ОУН зберегла рівновагу духа і не втратила з очей своєї мети серед усяких умовин. Вона рішила за всяку ціну даліше продовжувати свою боротьбу за волю України, за відбудову української держави в повному її блиску, в усій її могутності, за організацію української нації на засадах націоналістичної ідеології, як єдиної запоруки тривкості й могутності України. Зникли з поверхні всі партії й партійки, притихли всі інші українські політичні організації, поховалися по мишачих дірах “посли” з ласки наших ворогів, український народ забув про них з хвилиною, коли вони покинули його, рятуючи власну шкуру.

Та не дармувала ОУН. Швидко перегрупувавши свої лави, поповнивши їх звільненими з тюрем своїми членами й прихильниками, випрацювавши одноцілий плян діяльності, достосований до нових умовин, до нової дійсности — взялася до праці. Це була єдина українська політична сила, сила велика й грізна, що скоро примусили орієнтуватися на себе весь український народ, але водночас загострила чуйність занепокоєних ворогів.

Приготовлялася большевицько - німецька війна. В часі польської війни німці приглянулися справності й енергії ОУН та її керівників, швидко зорієнтувалися, що це єдина сила серед українців, з якою треба числитися. В своїх плянах завоювати Україну як німецьку колонію вони побачили, що ОУН не погодиться на їх загарбницьку політику і поставить проти них увесь український народ так, як поставила його проти москалів, а ще перед тим проти поляків. В сутінках німецької військової розвідки, німецьких політично-шпигунських і поліційних установ снуються гарячкові пляни, як позбутися цієї грізної сили, яквилучити ОУН від рішального впливу на хід української визвольної справи. Ці диявольські наміри не лишилися без успіху — найшли вони своїх виконавців серед самих таки українців, викликали бунт

Бандери, розложили націоналістичний рух з-внутра, послабили його на довгий час, осмілили скомпромітованих українських політиків знову піднести голови і далі продовжувати злочасну свою роботу, започаткували той політичний український хаос, що триває ще й до сьогодні.

II

В кожному людському гурті існує різниця думок, різниця поглядів на цілі, методи й засоби діяльності. Це зрозуміле, бо людські душі не однородні, людські темпераменти не однакові. Навіть у найменшому товаристві можна часто завважити, що одна частина його членів заступає погляди одні, друга визнає інакші. В усіх більших політичних організаціях існують різні орієнтації, крила й опозиції; так є хоч би в комуністичній партії, так було в гітлерівській організації, не кажучи вже про різні організації в демократичних країнах, що не можуть собі уявити свого існування без опозиції. Але під впливом організаційної дисципліни, ідейного підпорядкування себе керівним органам, зрозуміння потреби одності в зовнішніх виступах — в кожній організації твориться одна, загальна для всіх обов'язкова лінія поступовання, т. зв. генеральна лінія. Різниця

поглядів знаходять свій вислів у дискусіях, вимінах думок, побажаннях членів, зичливих радах, що випливають з турботи про загальне добро, в організаційних звітах. Так було і в ОУН. Вона складалася з людей, що свою молодість провели в різних середовищах, що їх світогляд формувався під різними впливами — годі було їх усіх переробити на одне копито. Неможливо й непотрібно, бо тоді людина затрачує власну ініціативу, стає бездушним і тупим знаряддям у руках своїх керівників. А завданням ОУН завжди було виховувати не мертві ляльки, тільки свідомі своїх обов'язків, своїх завдань одиниці. Бо коли трапиться, що в боротьбі провідники впадуть — залишається до нічого нездатна безвольна маса.

Однак в середині 30-тих років почала зарисовуватись в ОУН група людей, що рішила, не зважаючи на обов'язок внутрішньої дисципліни, дійти до рішального голосу в політиці ОУН. Під впливом польських репресій велика кількість вироблених і досвідчених членів або найшлася в тюрмі, або мусіла виїхати за кордон. До керми в Галичині й на Волині прийшли студенти, переважно товариші з одної шкільної лавки. Вони почали давати вислів свого невдоволення з ПУН. Організатором

тої акції був Іван Габрусевич, недокінчений студент філософії, що послугувався псевдом Джон та Іртен. Він помер у Німеччині підчас останньої війни. З доручення своїх товаришів пробрався він заграницю і там почав свою підривну роботу в українських еміграційних осередках, нацьковуючи різних невдоволенців на ПУН та на його Голову, пок. полк. Коновальця. Ославлений Лебідь, кат Волині, бувший ватажок т. зв. Служби Безпеки (СБ) бандерівської організації, що їздив на побачення зо сл. п. полк. Коновальцем, так висказався про нього після свого повороту: “це людина на рівені сільського вчителя, що не надається до керми українською революцією”. Нажаль не були такої думки большевики, бо замість убити Лебеда, уважали чомусь більш небезпечним полк. Коновальця і замордували його в Роттердамі 1938 року.

Покійний Вождь, що мав за собою вже два десятки літ нерівної боротьби з ворогом, дивився на це, як на хлоп'ячі вибрики, але скоро й йому стало цього забагато і він порозставляв по кутах перших “героїв” цього заговору. На якийсь час запанував спокій. Залишилася тільки глуха ненависть заговорників до д-ра Ярослава Барановського, секретаря

ПУН, що його хотіли вони були перетягнути на свою сторону, а що їм не вдалося, бо полк. Барановський гостро осудив їх роботу і розкрив її перед покійним Вождем. За те й стрінула його смерть з їх руки кілька років пізніше, після попередньої даремної атаки на його честь. Вміжчасі падає з руки большевицького агента полк. Євген Коновалець. До сьогодні не висвітлена ще роля пізніших бандерівців у цій трагічній події. Безперечним фактом є тільки те, що вони сердечно приятелювали з убивником Голови Проводу, старалися втягнути його в свій заговор та пильно інформували його про всі події з внутрішньо-організаційного життя. Як побачимо пізніше, найшли вони до нього дорогу вже й тоді, коли він з доручення НКВД став "головноуповноваженим по боротьбі з ОУН".

Смерть полк. Коновальця збудила в них нові надії. Та на перешкоді стануло з одної сторони те, що ОУН швидко дістала нового Голову Проводу в особі найближчого товариша й співпрацівника полк. Коновальця, полк. Андрія Мельника, що очолює ОУН по сьогоднішній день, а з другої сторони те, що в заговорників була сліпа ненависть, була зарозумілість, але не було людини з авторитетом, що її могли б поставити на чоло організації. Пізніший бата-

жок бунту, Степан Бандера, сидів тоді в польській в'язниці, звідки звільнив його щойно розвал Польщі два роки пізніше. Серед таких умовин на передодні другої світової війни відбувся в серпні 1939 року II Великий Збір Українських Націоналістів, що затвердив полк. Мельника на становищі Голови ПУН одноголосно, отже теж і голосами пізніших бандерівців і дав ОУН ідеологічну й політичну плятформу в виді "Політичної програми й устрою ОУН", що з малими змінами обов'язує весь націоналістичний актив по сьогоднішній день.

Вибух війни 1939 р. та звільнення величезної кількості націоналістичного активу з польських тюрем, у тому числі багато пізніших бандерівців, знову ставить на порядок дня спробу опозиційних елементів захопити владу ОУН в свої руки. Сотня бунтівників знаходиться в люксовому готелі в словацькому купелевому місті Піщани — наче б то на відпочинку, куди зібрав їх б. сотник Української Галицької Армії, а пізніше один з керівних членів ОУН, Ріко Яри, і там кнує свої заговорні пляни, викінчує плян акції, розділяє ролі та роз'їжджається пізньою осінню 1939 р., щоб приступити до здійснення своїх намірів. Ріко Яри майже щоденний гість у Піщанах, куди заїздив

автом з недалекого Відня, декларується по стороні бунту, запевнює йому піддержку свою та міродатних німецьких чинників і остаточно штовхає ще нерішених хлопчаків на шлях бунту проти своєї організації, проти свого проводу, проти свого Вождя, проти того прапору, що під ним спільно з рештою ОУН стільки літ боролися.

Злощасна роля Ярого в заранні бунту, його головного спрчинника і ставленика німецької розвідки, що покористувалася ним для розложення ОУН, вимагає окремого наświetлення.

III

Ріко Яри, б. старшина австрійської армії, зукраїнивши собі прізвище на Ярий, перейшов на українську службу разом з іншими австрійськими старшинами, німцями з роду, після розвалу австро-мадярської монархії та проголошення самостійности України. Багато з них славно записали своє ім'я в історії УГА і вірно служили своїй новій батьківщині, багато й голови свої за неї поклали. Ярий щасливо перебув українсько-польську, а потім українсько-більшевицьку війну як сотник-рітмайстер УГА. На еміграції наблизився він до інших українських старшин, своїх б. товаришів, що

включилися в ряди УВО, та заявив готовість чинно співпрацювати в революційно-визвольному ділі. Мав він багато знайомих серед австрійських і німецьких старшин ще з часів військової академії і віддавав цінні послуги в зв'язках з військовими колами. Швидко стався з тих справах незаступний і здобув собі довір'я пок. полк. Коновальця. Та незабаром виявилось, що пристав він до нас не з ідейних мотивів, тільки з охоти до зисків. Довгими роками прямував він до того, щоб політичну організацію націоналістів зіштовхнути до агентурної ролі шпигунства, сподіваючись тягнути з цього зиски від чужої розвідки. ОУН протиставилась ввесь час його підшептам і маневрам, і наслідком того полк. Коновалець зо своїм штабом мусів покинути Німеччину й шукати пристановища в Швейцарії. Підозріння супроти Ярого були щораз то більші, тим паче, що в міжчасі дійшов він до маєтку і закупив собі два хутори, один в околиці Берліна-Фалькензее, а другий в околиці Відня-Гльогніц. В дорозі до Ротердаму полк. Коновалець зажадав від нього повного звіту з усієї діяльності та з господарки грошовими засобами, та не довелося йому тієї перевірки перевести. В Ротердамі постигла його смерть. Замішання, що повстало після тієї трагічної по-

дії, використав Ярій, щоб відхилитися від відповідальности та заявив, що всі рахунки передав він Покійному перед його виїздом до Голляндії. Небавом після того впорядкувалися справи керівництва в ОУН, на її чолі станув полк. Мельник і одним з перших його актів у внутрішньо-організаційних справах було жадання звітів від усіх керівних членів ОУН, зокрема від Ярого. Знову доля пішла назустріч цьому авантюрникові з-під темної зірки — вибухла польсько-німецька війна, полк. Мельник уважав за відповідне перенести свій осідок на нейтральний терен і виїхав до Італії. Але звіт вимагав дальше і Ярій зрозумів, що не минути йому відповідальности. Він почав роздумувати над способами, як закрити свої темні справи.

Несподівано прийшла йому допомога з самого нутра ОУН, — побіч нього станув Бандера. Вже від довшого часу шукав Ярій зв'язків з усіма невдоволенцями в ОУН та старався з'єднати собі їхні симпатії, декляруючи себе в ролі їх покровителя та патрона. Зокрема помітні були його зусилля, разом зо своїм прихвостнем Іваном Габрусевичем-Джоном, наблизити до себе вбивника полк. Коновальця. Слідство в цій справі було утруднене воєнними подіями. Після виходу з тюрми Бандери з

його сателітами, в Ярого зродилася думка висунути когось з них на верх ОУН, позбутися з проводу полк. Мельника, а разом з цим і обов'язку розрахунку, уважаючи, що з молодими й невідомими людьми скоріше дасть собі раду, а в крайньому випадку замкне їх до німецького концентраку. Зрештою сподівався, що з вдячності за його піддержку в перевороті вони закриють цю справу мовчанкою. І так Ярій відвідує в піщанському готелі заговіринків, закликає їх до себе на хутір на тайні розмови і намовляє до перевороту. Обіцяє їм свою фінансову підтримку, запевнює про прихильність німецьких військових кол і заявляє, що в потребі зліквідує німецькими руками увесь Провід ОУН. Представляє себе за всемогучого на німецькому терені. Завдяки його підшептам хлопчики перемінюються в злочинців, стають на шлях непослуху, ламають присягу вірності організації та підносять бунт проти Проводу ОУН та його Голови. В засліпленій амбіції не бачать жахливих наслідків, що цей їх крок мав не тільки для ОУН, але й для всієї України. Бо він остаточно визначив перспективи відношення німців до української справи в недалекій большевицько-німецькій війні.

А тимчасом німець затирав руки з утіхи. Роля Ярого знаменито підходила до його пля-

нів розбити ОУН, позбутися її політичного проводу, а недосвідчених і молодих ідейних хлопців ужити для розвідки, саботажної акції та партизанки в большевицькому запіллі перед німецько-большевицькою війною. Ярій пильно звітує про свої заходи, про поступи в своїй юдиній роботі. Дістає на це від німецької розвідки гроші, з яких перед ніким не потребує розраховуватися. Обмірковує спільно з німецькою дефензивою пляни своєї акції, свої впливи потверджує бунтівникам, виробляючи для них перепустки, даючи їм дрібні зв'язки з підрядними німецькими органами. Перед вибухом большевицько-німецької війни організує з бандерівців шпигунську й саботажну сітку, вишколює парашутистів для скидання їх на задах большевицької армії, творить т. зв. український легіон, що складався з 300 чоловіків, якого німці вживали на принаду для українців, щоб співаючи українські пісні творив ілюзію, наче б то існувала українська армія та викликував серед українського населення приятні настрої до німців. Уможливляє бандерівцям дістатися на німецьких військових автах до звільненого від большевиків Львова і там заграти комедію з проголошенням української державности. Наслідком цього мільйони українців потратили життя, бо повірили,

що справді твориться вільна Україна, масово здавалися в німецький полон і гинули голодовою смертю, від тифу, а пізніше від газу. На якийсь час перекидається в південну Україну від сторони Буковини й Бесарабії та посилає звітіль телеграфічну чолобитню Гітлерові як “командант українських повстанців”.

Після того Ярій зникає з політичного горизонту. Висунула його німецька розвідка, розбила при його помочі ОУН, позбавила українство його найсильнішої оборонної сили і стягнула з гри до дальшої своєї диспозиції. Запевнивши бандерівцям безкарність, заохотивши їх до акції, рознуздавши руйніницькі сили в Україні — німці відтягнули свого ставленика. Лявіна знищення й руїни котилася автоматично далі, не треба було їй помагати. Не має значення те, що німці почали пізніше ліквідувати бандерівців. Споконвіку так було, що зрадниками й шпигунами користуються, а потім їх копають. Трагічне те, що багато молодого українського ідейного елемента, багато щирого захоплення та жертвенного патріотизму пішло на манівці, змарнувалося в братовбивстві, грузло в багні щораз даліше, звідки не одному не було вже вороття. Може в не одного ворушилося й даліше ворушиться ще сумління, але сором і фаль-

шава амбіція змушували його йти даліше раз вибраним шляхом.

Останніми часами Ярій знову виринув на поверхню. живе він преспокійно в Австрії, тішиться прихильністю своїх нових опікунів. Але не чули ми ні одного слова, не читали ні одного рядка в бандерівській літературі, що осуджували б його особу й діяльність. Не відомо, на чий наказ це діється і хто в тому заінтересований, щоб закривати заслоною діяльність цього типа. Може бояться помсти з його сторони, а може держить він їх у руках загрозою розкрити факти, що зморозили б кров у жилах кожного свідомого українця.

Ярому та його шефам ішло про те, щоб розбити ОУН і вилучити полк. Мельника від керми українським націоналістичним рухом. Таке домагання поставила категорично німецька розвідка побачивши, що новий голова ПУН не піде на ніякі агентурні комбінації і не згодиться віддати ОУН до диспозиції німецького генерального штабу. А якими шляхами це станеться, які гасла будуть висунені внутрішньою боротьбою — це йому та його наставникам байдуже. Він підсичує людські пристрасті, як рушійну силу в кожному бунті. Ідеологічне його оформлення для нього не цікаве, це залишає він самим акторам драми.

IV.

І ось збираються вони в Кракові під безпечною німецькою опікою в дні 11 лютого 1940 р. і в строгій конспірації переводять конференцію найвірніших змовників. Висувають там тези, що мають оправдати перед масою членства злочинний їх крок, приєднати собі їхні симпатії, як оборонців чистоти революційного руху, сторожів революційної моралі. Покищо постановляють держати свій виступ у тайні так перед Проводом, як і перед низовим членством. Перед Проводом тому, щоб не будити його чуйности та не спонукувати до протиакції, перед членством тому, щоб тим часом приготувити його до тої події, сильніше зв'язати з собою вузлами дисципліни та системою строгих конспіративних кличок, відчужити від Проводу наклепами й очорнюванням окремих його членів. Водночас вдаються в переговори з Головою Проводу, висувають усякі свої домагання та критичні завваги, — все, щоб зискати на часі. На оправдання свого поступку бунтівники висунули ось такі тези:

1) ПУН не відповідає потребам української революційної дійсности, так через свій персональний склад, як і через те, що перебував він увесь час за границею і відчужився в той

спосіб від краю, не міг зрозуміти і відчуті потреб революційної боротьби.

2) ПУН і Голова ПУН покликані до життя неправильно. За постановами І. ВЗУН Голова ПУН має бути вибраний на Великому Зборі Українських Націоналістів. Тимчасом теперішній Голова ПУН полк. Андрій Мельник прийшов до влади на основі завіцання покійного Вождя і виконував цю владу таким способом через півтора року аж до П. ВЗУН, що відбувся при кінці серпня 1939 року в Римі. П. ВЗУН не був скликаний згідно з постановами устрою ОУН, бо край не був у ньому заступлений відповідною кількістю делегатів. З тієї причини й постанови цього Збору, між ними теж і вибір полк. Мельника на Голову ПУН не мають правної підстави. До речі, завіцання полк. Коновальця ніхто не бачив і невідомо навіть, чи воно взагалі існувало.

3) Членство ОУН не має довір'я до ПУН. Від довшого часу заходило підозріння, що в ПУН мусить сидіти зрадник, що розкриває ворогам усі тайни та попереджує їх про намірені акції ОУН, а опісля видає польській поліції своїх товаришів, бойовиків ОУН на землях. Нитки підозріння збіглися довкруги особи д-ра Ярослава Барановського, секретаря ПУН. Другий член ПУН, покійний Омелян Сенік-Грибівсь-

кий, прикривав своїми впливами Барановського, уможлиблював йому критися за своєю спиною та продовжувати злочинну роботу. До того й сам Сенік-Грибівський, або як його популярно в ОУН звали — канцлер — теж не без вини, бо дозволив через свою необережність, що різні документи й нотатки, що відносилися до діяльності ОУН в минулому, т. зв. “архів Сеніка”, попали в руки польської поліції. Членство ОУН, устами своїх чільних представників, кілька разів безуспішно зверталось до полк. Мельника, щоб він усунув Барановського й Сеніка з ПУН. Не пішовши назустріч цьому бажанню членського активу, полк. Мельник унеможливив очищення атмосфери в ОУН і стратив довір'я в її членів. Залишивши цих людей даліше на своїх постах, він наразив ОУН на даліші втрати через зраду обох цих членів ПУН і змусив низовий актив до гострого вирішення справи. Коли не можна позбутися зрадників легальним способом — треба зробити це революційними засобами, хоч би навіть прийшлося змінити Голову ПУН, во ім'я чистоти й майбутності українського націоналістичного революційного руху.

На цій основі розвинули бунтівники шалену й неперебірчиву в засобах демагогічну акцію. В сліпій злобі й ненависті не вагалися во-

ни плюгавити всіх інших членів ПУН, що вірні раз зложеної присязі твердо стояли при Голові Проводу. На підпертя своїх тверджень предложили вони навіть документи зради Барановського. Як виявилось згодом, ці документи були підкинені більшовиками через одного з своїх агентів, члена бунтівничого бандерівського проводу, Буй-Горбового. Та про це пізніше. На тому ж з'їзді в Кракові бунтівники вибрали свій новий провід, т. зв. РПОУН (Революційний Провід Організації Українських Націоналістів) на чолі з Степаном Бандерою. Факт вибрання РПОУН задержали вони наразі в тайні перед своїм членством, вважаючи, що в широких масах ОУН за жива ще традиція вірності своєму Проводові та його Голові, що цей розлом ще треба підготувати широко-закросною руїницькою пропагандою.

Для нікого не було тайною, а вже найменше для самих бунтівників, що висунені тези не можуть оправдати бунту, бо не мають стійкості і не відповідають правді. Виявилось це дуже скоро, що вони мали служити тільки параваном, за яким треба було їм скрити злочинну роботу. Пізніше, коли факт роздвоєння став широко знаним і коли бунтівники почулися вже сильними, не вагалися вони до того отверто признатися. "Хто хоче пса вдарити, знайде бу-

ка". Не вистарчили б їм ці причини, підшукали б вони інші, бо виступали вони проти ПУН не в ім'я оборони чистоти українського націоналістичного революційного руху, тільки для заспокоєння своїх амбіцій, тому, що самі хотіли бути Проводом і тому, що пер їх до того Ярій, як відпоручник німецької розвідки, що діяв з її доручення та за її плянами. Коли ж мимо того пропаганда бунтівників потрапила збаламутити широкі круги ідейних членів, щирих і високопатріотичних українських юнаків, пояснюється це так, що дуже легко збудити в людській душі і серед конспіративних умовин буття підозріння зради. Навіть найбільш віддані нашій справі члени тяжко мусіли боротися з трійливим впливом того плюгавства, що кидане систематично день-удень, з кожної летючки, з кожного видання, при нагоді писання листів чи ведення приватних розмов, надуживаючи свого гієрархічного відношення до низовиків — лялялося струмками бунтівничої пропаганди.

Пригляньмося по черзі всім закидам бунтівників, розберемо їх безсторонно так, як робив це ПУН і Голова ПУН літ тому 10 назад, щоб зробити все для збереження єдності ОУН та бути чистими перед судом історії.

ПУН складався з осіб, що їх або вибрав І.

ВЗУН ще 1929 року, або покликав Голова ПУН, полк. Коновалець, на основі даних йому націоналістичним конгресом повновластей. Впродовж 10 років очолював він ОУН у її боротьбі і вивів її на вершини слави, спопуляризував ідею збройної боротьби за незалежність серед українського народу та зробив знаним українське ім'я й змагання української нації перед чужинецьким політичним і дипломатичним світом. Входили туди випробувані революціонери і б. старшини обидвох українських армій, наддніпрянської й галицької, що нераз життям своїм важили в боротьбі і за цей довгий час здобули великий і потрібний досвід, цей цінний досвід, що його так бракувало закукуріченим молодикам з-під стягу Бандери, яким здавалося, що історія України починається від тієї хвили, коли вони появилися на горизонті. Наша організація мала немало ворогів-противників також і серед українців, що були інших політичних поглядів та вважали боротьбу ОУН непотрібною, а то й шкідливою. У внутрішньо-українських поражунках виступали наші противники часто зо словами гострої критики цілої ОУН та її Проводу, заперечували не тільки доцільність акції ОУН, але й потребу самого її існування. Випускали полемічні брошурки спрямовані проти ОУН чи проти її Проводу,

одначе ніхто не відважився виступати з закидами зради проти ПУН. Може не бракувало б і в них до того охоти. Але мусіли вони собі здавати справу з цілої смішности, неймовірности й неправдивости таких закидів. Особиста честь тих людей, всією душею відданих справі боротьби за визволення України, стояла вище всякої критики. Треба було аж своїх, щоб поважилися кинути на них болотом. Багато з них уже наложили головами, полягли або від братовбивчої кулі, або згинули з рук ворога і можна вже розкрити їхні прізвища. Омелян Сенік-Грибівський — сотник УГА, один з членів-основників УВО, а пізніше ОУН, довголітній член ПУН на різних позиціях, поважний і щиро люблений усіми товаришами “канцлер”, щирий друг, що більше турбувався долею кожного члена ОУН, а не своєю власною. Не один з пізніших бунтівників користав з його опіки й помочі, з його щирого серця і прив’язання до кожного, навіть найменше знаного члена ОУН. Жорстоке й повне невігод і нервового напруження життя підорвало його здоров’я — останні роки перед смертю жив він тільки для ОУН та її членів, не сподіваючися й не бажаючи для себе особисто нічого від життя. Деякі з бунтівників, що в них сором до решти не зник, старалися остерегти його преєд небезпекою, по-

переджували про постанову бунтівників його замордувати. Поклав він неоцінені заслуги для ОУН, як зв'язковий між ПУН та українськими організаціями Нового Світу, як дипломат, що потрапив знайти доступ до різних впливових осіб з чужого політичного середовища, як організатор фінансів ОУН, як той, що частими нелегальними поїздками в край відновляв зв'язки після масових арештів, як незрівняний психолог, що вирівнював усі різниці між керівними собаками в ОУН.

Як член Вужчого Проводу ОУН у переломових хвилях після вбивства Вождя-Основоположника, опанував грізну ситуацію в організації, що лишилася без свого Голови, як Голова П. ВЗУН довів до кінця діло легальної відбудови керівних органів ОУН у часі, коли цього найбільше було потрібно — напередодні другої світової війни, що знову на довгі роки мала розділити від себе націоналістичний актив Старого й Нового Світу.

Людина, що за українську справу сиділа по тюрмах усіх континентів, що її переслідувала поліція всього світу, в погоні за якою Гестапо випустило тічню своїх агентів — знайшла смерть від української руки на українській землі, згинула на стійці в Житомирі в Україні від бандерівської кулі.

Кому принесла користь його смерть? Що зискала на тому українська справа? Skorистала тільки анархія з табору Бандери, що позбулася людини, яка своїм авторитетом не одного завернула з блудного шляху. А найбільше затирали руки з радості по одній стороні бойової лінії — Гестапо, по другій — НКВД. Ці знали краще за бандерівців ціну цієї людини.

Інж. Микола Сціборський, підполковник армії УНР, основник “Легії Українських Націоналістів”, член ОУН від першої хвилі її заіснування, спершу організаційний а потім пропагандивний референт ПУН, — ось друга жертва наклепів і напастей зо сторони бандерівців. Кожному відомі його заслуги: zorganizував він усю націоналістичну пресу, легальну й нелегальну, пустив у рух “Українську Пресову Службу”, переіменовану згодом на “Націоналістичну Пресову Службу”, та покрив увесь світ сіткою її кореспондентів. Написав тисячі статей на різні теми в розроблюванні ідеології, програми й тактики ОУН.

Знаменитий знавець большевицьких відносин, зокрема, як інженер-економіст, большевицької господарської політики, пильно студіює життя під большевицьким режімом і стає одним з найбільш загально-признаних авторитетів серед українців у справах большевизму.

Його книжки: “Націократія”, “Сталінізм”, “Земельна справа в Україні” поруч з іншими брошурами, написаними для інформації українських і чужих читачів, стають обов’язковою літературою кожного націоналіста. Безнастанно підкреслює та теоретично обгрунтовує своєрідність і самобутність українського націоналістичного руху, його історичну пов’язаність з волею української нації до життя й росту, не дає його деградувати до ролі наслідування чужих зразків, зокрема італійського фашизму та німецького націонал-соціалізму, до чого аж надто були схильні деякі наші земляки. Організує безліч вишколів і курсів для пропагандивних інструкторів, мандрівних пропагаторів, пише для них доповіді і сам викладає. Людина надзвичайної енергії й працьовитости, шляхом переписки піддержує зв’язок з десятками українських інтелектуальних робітників, щоб спрямувати їхню працю й досліди в русло ОУН. Високо цінили його особливо наші земляки зо східних та осередніх українських земель і через те ОУН здобула собі серед них багато прихильників.

Поліція проганяє його з Чехословаччини, опісля з Франції. Вибух війни застає його в Італії. Ще перед вибухом німецько-большевицької війни, прочуваючи її неминучість, перено-

ситься до Кракова, щоб бути ближче терену майбутніх подій. Зараз у перших тижнях війни пробирається на схід, через Львів до Житомира, більшу частину дороги відбуває пішки, бо німці ставили ОУН всякі можливі перешкоди в комунікації, в той час, як до диспозиції бунту так німецьке військо, як і німецька розвідка віддавала авта в потрібній кількості. Там же, в Житомирі, своєму родинному місті, серед розгару організаційної праці, напередодні вступу в Київ, гине від бандерівської кулі. Не стало людини, що мала тисячі знайомих серед середньої і старшої генерації українців з центральних українських земель, що користувалася серед них симпатією й повагою, що могла приєднати для націоналізму багато чільних представників українського культурного й господарського світу. Його вбивник загинув теж у Житомирі — йому, разом з Лебедем, що дав наказ до морду, большевики не пожаліли б ордену Леніна за смерть цього грізного свого противника.

Д-р Ярослав Барановський, один з наймолодших членів під той час, мав за собою теж довгі роки революційно-бойової діяльності. Просто з гімназійної лавки находить шлях до УВО і бере чинну участь у низці експропріаційних нападів, що з них найбільше відомий

напад на головну пошту у Львові. Після одного з таких нападів у часі погоні поліція окружує його хату. Разом з іншими друзями вискакує він через вікно з револьвером у руці і пробивається крізь поліцейський кордон. Живе якийсь час нелегально, попадає в тюрму, де пересиджує кілька років. По виході з тюрми даліше продовжує свою революційну діяльність, доки не змушують його втікати за границю. В скорому часі з'єднує собі повагу і довір'я серед українського студентства за кордоном і його вибирають Президентом Цесус-а. Попри те не покидає він політичної роботи, вдержує зв'язки з краєм і стає секретарем ПУН. Вартість тієї людини вмiли оцінити найкраще самі бандерівці, що знали його з часів крайової праці і за всяку ціну хотіли його приєднати до бунту, що їм не вдалося і через що він стягнув на себе ненависть і помсту, а потім і смерть. Вона постигла його вже в тому часі, коли стояв осторонь від усякої політичної роботи, щоб не утруднювати праці своїм товаришам.

Полк. Роман Сушко, один з організаторів УСС, відважний вояк, полковник Січових Стрільців, близький військовий співробітник полк. Коновальця, учасник партизанських рейдів, що чудом не попав в большевицькі руки

біля Базару. Член УВО і двома наворотами її Крайовий Командант під Польщею, шеф військового штабу ОУН і заступник військового референта ПУН. Кількома наворотами пересиджує в польській в'язниці, звідки за браком доказів мусять його звільнити. Тікає закордон і вносить перед Лігу Націй скаргу за тортурування українських політичних в'язнів у Польщі. Через те мусить пізніше боронити свої чести перед наклепами польонофілів, що на доручення польської розвідки стараються зганьбити його ім'я, щоб ослабити величезне враження, викликане його петицією в цілому світі. Автор і редактор декількох військових підручників на українській мові. Під кермою військового референта ПУН розпрацьовує багато проблем військової природи у зв'язку з планами ОУН на майбутнє. З доручення ПУН відбуває організаційну поїздку по Новому Світі, щоб затіснити зв'язки з українськими старшинами, що емігрували туди після війни. Шанують його старшини всіх українських політичних напрямків і до останньої хвилі піддержують з ним контакт. За большевицькими підшептами гине від бандерівської кулі в січні 1944 року, саме в час, коли українські повстанці звертаються до нього з проханням підсилити її вишколеними старшинами.

Д-р Олег Кандиба-Ольжич, молодий український учений-археолог і відомий поет, син українського письменника О. Олеся. Людина хрустального характеру, аж до самопожертви відданий справі української національної революції. Навіть серед бандерівського багна не міг знайти хтось, хто відважився б сплугавити цю ідейну людину, без риси, без тіни. Від низки літ стоїть він на чолі Культурної Репертури ПУН, що працює тихо, без зовнішнього ефекту, без крикливого розголосу, але буде безцінні скарби української націоналістичної культури, кладе підвалини під розвиток української духовности на століття наперед. Завернув на шлях націоналістичної думки не одного українського поета й письменника, не одну українську наукову силу. Від багатьох з них молодший віком, здобував собі величезний авторитет серед українських мистецьких і наукових кругів у краю і на вигнанні. Сотні його скромних співпрацівників впродовж десяти років проводять у життя випрацьований ним величавий план розбудови української культури. Одним з перших проривається на схід і як заступник Голови Проводу держить у своїх руках усі нитки ОУН на землях через 4 роки до останнього дня перед своїм арештом. Гестапо гонить за ним з міста до міста і скаженіє з лю-

ті, що не може його дістати в свої руки. Гине в гітлерівській тюрмі від німецьких катів, що не мали навіть відваги до того признатися.

Всі ці люди вже не живуть, смерть вирвала їх з рядів ОУН на велику шкоду всієї української нації і вільно вже розкривати їхні назвища. Всі свої сили віддали вони беззастережно на службу української націоналістичної ідеї, довгі роки для неї працювали і здобували собі ім'я не тільки як націоналісти-революціонери, але теж як громадяни-патріоти на інших ділянках українського національного життя. За що згинули вони? Хто кермував братовбивчою рукою? В чийому інтересі лежала їхня смерть і кому вона вийшла на користь? Ось питання, що на них відповідь не трудно дати кожному українському націоналістові.

З тих людей складався в більшості ПУН у моменті бандерівського наступу. Це були довідчені в своїому ділі, невтомні революціонери, що їх новий Голова ПУН, полк. Андрій Мельник, застав уже на своїх постах, як довголітніх співпрацівників Покійного Вождя. Тільки, або засліплений амбіціонер, або знаряддя в чужих, ворожих українській визвольній справі, руках, міг висувати супроти них закиди шкідливої діяльності для україн-

ської національної революції. Зробили це бандерівці.

Кожний з них брав чинну участь у визвольній боротьбі, чи то в рядах української армії, чи то пізніше в рядах УВО й ОУН. З бігом часу опинилися вони на еміграції, як члени ПУН, подібно, як керівники визвольної революційної боротьби в інших народів, як і самі бандерівські головачі.

Вершком облудної демагогії було закидати тим людям, що перебували вони на еміграції. І хто ж це закидав, які люди і де вони самі перебували? Адже ж увесь бандерівський провід від первочинів свого діяння по сьогоднішню хвилину перебував і перебуває на еміграції. Ніхто серіозно не бере мітичної УГВР, що нече б то десь там у карпатських горах чи в поліських болотах мала свою резиденцію, а тут тільки удержує своє закордонне представництво. На піддержання тієї фікції витрачається величезна маса енергії, часу і грошей, але туман забріхання щораз більше розвівається і сьогодні кожен, а найбільше самі трубадури УГВР переконуються, що брехнею світа не об'їдеш. І зрештою ніхто їм не робить закиду, що перебувають вони на еміграції. Кожен політичний провід, що хоче не тільки підтримувати легенду боротьби, але бути справжнім прово-

дом і виразником політичних аспірацій свого народу, мусить найтися поза межами ворожої сили, бо інакше не виконає свого завдання. На те маємо багато прикладів з історії визвольних змагань інших народів.

Великий італійський революціонер Мацціні, духовий батько італійського національного відродження, що вогненним словом закрівав своїх земляків до боротьби, що його писання зрушили тисячі сердець італійських патріотів, майже весь час перебуває на вигнанні в Парижі разом із своїми співробітниками.

Керівна трійця боротьби чеського народу за визволення з-під австрійського володіння — Масарик, перший президент чехо-словацької республіки, Бенеш, другий президент чехо-словацької республіки і генерал Штефанік — перебували всю першу світову війну поза межами своєї батьківщини.

Ідеолог більшовизму, головний творець та організатор більшовицької революції в Росії, перший і найбільший більшовицький авторитет, Ленін, два десятки літ керував російським комуністичним рухом з-поза меж царської Росії. Коли розлетівся царський устрій і Ленін переїхав зо Швейцарії до Росії через Німеччину в запльомбованому вагоні — був час, що інші російські революційні сили грозили злі-

квідувати большевизм і самим перебрати в руки колесо російської історії. Ленін негайно кидає Петербург і переїздить до поблискої Фінляндії, звідки вертається аж тоді, коли большевики мають вже у своїх руках повноту влади.

Йосип Пілсудський довгий час живе підпільним життям у Польщі під Росією. Але коли рiшається перейти з вузьких, конспіративно-терористичних методів боротьби до організації цілого народу в акції на широку скалю, покидає він Росію і переноситься на безпечний ґрунт до Кракова.

Другий польський державний муж, завзятий ворог українців, керівник польської національної демократії Роман Дмовський теж переходить поза межі Польщі і стає на чолі "Польського Національного Комітету" в Парижі.

Шеф хорватської революційної організації усташів і пізніший "поглавник", голова хорватської держави Анте Павеліч перебуває весь час в Італії і приїздить до Хорватії аж після того, як упала перша югославська держава.

Генерал де-Голь, що не скапітулював перед німцями і не зложив зброї 1940 року, виїхав до Англії і звідти кинув клич продовжувати дальше боротьбу проти наїздника. Звідти весь час тією боротьбою керував і вернувся до

Франції аж після її звільнення аліантськими військами, як голова французької держави.

Разом з членами ПУН перебували на еміграції такі головні організатори бунту як Ріко Ярій, Джон Габрусевич-Іртен і Стецько-Карбович. Сам Бандера зо своїм Революційним Проводом, відколи тільки ці люди перестали бути чинними в краю і стали на чолі своєї організації — носа до краю не показали, на еміграції перебували весь час і перебувають досі. Вся верхівка бандерівська разом з таємничою і фікційною УГВР, що наче б то мала бути за-конспірована в краю — живуть безпечно на еміграції. Але чомусь тільки проти ПУН і його Голови поставлений був закид, що поросли вони салом в атмосфері еміграційного вигідництва, затратили революційного духа і відчужилися від краю, не розуміючи його потреб та не вмючи вслухатися в темпо живчика революційної боротьби українського народу.

Ніколи центр визвольної боротьби нації не сміє залишатися на окупованій ворогом території, де кожної хвилі може попасти йому в руки, через що ворог може обезголовити за одним махом увесь рух. У випадку, коли країну окупує ворог, державна влада, очолювана головою держави та її урядом, опускає край, щоб зберегти вільність своїх рухів і продовжати бо-

ротьбу з-поза меж, куди не може сягнути ворог. Після програного бою під Полтавою 29 червня 1709 р., гетьман Іван Мазепа з гетьманським військом і запорозькими козаками переходить у Туреччину. Вмірає в Бендерах, але на його місце вибирають гетьманом Пилипа Орлика, що далі веде боротьбу. Коли впала українська держава під ударами большевицької Москви, обидва українські уряди, УНР під проводом Головного Отамана Симона Петлюри і ЗУНР під проводом диктатора Петрушевича, виходять на еміграцію: перший до Франції, другий до Німеччини.

Коли в останній світовій війні німці загортають під свою владу Польщу, Голяндію, Бельгію, Норвегію, Югославію й Грецію, уряди цих держав удаються під опіку аліантів і даліше ведуть війну. Залишається бельгійський король, що, як начальний вождь своєї армії хоче ділити з нею полон. Але емігрує уряд, що бореться даліше. В краю залишаються представники цих урядів для керми рухами спротиву проти окупанта, для мобілізації ворожих супроти нього настроїв, для протидіяння ворожій пропаганді. Боввик у краю зайнятий справами безпосередньої революційної боротьби серед найближчого собі середовища, в найближчій собі околиці. Вся його увага звернена

на оборону своїх найближчих співробітників і на нищення представників ворожої сили. Ніколи він не може обкинути зором потреб усього краю. Не має на це часу, не має і не може мати зв'язків з усією сіткою революціонерів, бо скорше чи пізніше і сам попаде у ворожі руки і других за собою потягне. Не має він на те часу, щоб поза боротьбою й нищенням ворога займатися творенням позитивних цінностей, обчислених на час після перемоги над ворогом. Не може узгіднити державної рації з вимогами політики в світовому масштабі, не має до цього потрібних зв'язків. Перебування й боротьба з ворогом — це геройство. Що більше тих героїв революції, то більша певність перемоги й невміручости української нації. Але заганяти в крайове підпілля весь провід революційно-визвольного руху, це глупота, що на неї ніякий нарід, що хоче перемоги, а не безцільної жертви, не може собі дозволити. Тому в усіх народів революційний провід мусів мати свій осідок поза межами влади ворожої поліції, тому мусить цієї тактики держатися також ОУН. Тільки людина нерозумна, або демагог на чужій службі може обезцінювати через це свій провід.

На чолі ОУН стоїть Голова Проводу Українських Націоналістів, що добирає собі до по-

мочі ПУН, зложений з фахових референтів, та з керівників теренів. Голову ПУН вибирає Великий Збір Українських Націоналістів, що складається з делегатів ОУН цілого світу, в першу чергу ОУН на рідних землях. Не легко скликати ВЗУН в еміграційних умовах, коли комунікаційні й пашпортові труднощі з кожним роком більшають, коли зв'язок з рідним краєм утруднений через большевицьку чуйність. Але ОУН не може лишатися без Голови ні на один день. Мусять бути пороблені заходи, щоб на випадок несподіваної смерти одного Голови ПУН негайно могла прийти до влади друга людина, що кермувала б справами ОУН до хвилі, коли можна буде скликати ВЗУН і вибрати нового Голову. В свідомості цієї потреби Покійний Вождь завжди висказувався в колі своїх співробітників, що на випадок своєї смерти він бажав би бачити на чолі ОУН полк. Андрія Мельника, давнього свого товариша з війни, старшину УСС, співорганізатора Корпусу Січових Стрільців, шефа штабу армії УНР, Крайового Команданта УВО в Польщі й довголітнього в'язня польських тюрем. В декількох своїх розмовах сформулював він своє бажання в виді завіщання, свого роду останньої волі — тестаменту. Не було це тайною для нікого з ПУН, а навіть для тих, що станули пізніше по сторо-

ні бунту. Коли ж цього не проголошено загально, то діялося це з причин кожному зрозумілих. Полк. Андрій Мельник жив легальним життям у Львові і після такого проголошення негайно замкнула б його польська поліція. Коли б не зробила цього відразу, а обмежилася тільки до скріпленого нагляду, зробила б це зараз після трагедії в Ротердамі. Отже прихід до влади полк. Мельника нікого ані не здивував, ані не заскочив.

В нашій історії стрічаємо подібні випадки. В устрою козацької гетьманської держави головою держави був гетьман, вибраний на козацькій раді, зложеній з представників старшини й козацтва. Але в випадку, коли рада не могла зібратися й вибрати гетьмана, обов'язки голови держави виконував гетьман наказний (у відрізненні від виборного) з волі чи то попереднього гетьмана, чи його найближчого оточення, до часу скликання козацької ради і вибору нового гетьмана. Так нпр., коли помер гетьман Іван Скоропадський і козацька рада не могла зібратися через спротив московського гарнізону в Україні, Україну репрезентував наказний гетьман Павло Полуботок, що поїхав з козацькою делегацією до Петра I. і, вкинений до в'язниці, помер кілька місяців пізніше в петропавловській кріпості в Петербурзі.

Це речі самозрозумілі, випливають з організаційної конечности, з інстинкту самозбереження кожної політичної організації. З нічийої сторони не було ні слова протесту проти того, що на основі завіщання полк. Коновальця провізоричне керівництво ОУН перейняв полк. Мельник. Він не протягав цього стану провізорії, тільки негайно розпочав заходи, щоб його узгіднити з вимогами тодішнього устрою нашої організації. Стецько, що в цей менше-більше час утік з краю і перебував в Римі, був назначений Уповноваженим до підготовки II. ВЗУН. Доручено йому приспішити праці, а що показався він нездарним, приділено до тієї справи ще й пок. інж. Сціборського та Я. Оршана-Чемеринського. Праця пішла повним темпом і вже на кінець серпня 1939 р., несповна рік після перебрання полк. Мельником керми ОУН, можна було скликати II. ВЗУН в Римі. З протоколів II. ВЗУН, що відбувся під головуванням пок. Сеника-Грибівського, знаємо, що полк. Мельника вибрано одноголосно, без одного слова спротиву, Головою ПУН. Що більше, збереглася декларація Стецька, де він вірнопідданчими словами заявляв свою лояльність і готовість стояти при новому Голові ПУН у добрих і тяжких хвилях ОУН. В момент закінчення II. Великого Збору Українсь-

ких Націоналістів Ярослав Стецько писав ось так:

“Ми йдемо з повним і беззастережним довірям до нашого Вождя Андрія Мельника на нові затяжні бої... Ми додержимо ту присягу вірності, яку ми йому зложили... Смерть Євгена Коновальця з'єднала нас, а не роз'єднала, як цього бажав Кремль, убиваючи його... Коли ми, глибоко зворушені, повторяли слова присяги: “Вірність, Хоробрість і Послух присягаємо нашому Вождеві”, то це не був пустий звук, а голос душі революціонерів, особливих людей, відданих на життя і смерть своєму новому Вождеві”.

(“Націоналістична Пресова Служба”,
1 вересня 1939 року, Ч. 41).

Це не перешкодило тому самому Стецькови нецілого пів року пізніше стати членом Бандерівського Революційного Проводу та вилити помії на ОУН.

Коли б була яка небудь тінь неправильності або нелегальності в переведенні Велико-го Збору, були б це без сумніву зараз піднесли різні невдоволенці типу Бандери і товаришів. Своїми підписами засвідчили вони правосиль-

ність П. ВЗУН і трудно було пізніше його підважити.

На цьому Великому Зборі прийнято постанову і включено її в текст устрою ОУН, що Голова ПУН вибирається на ВЗУН або доходить до влади на основі завіщання попереднього Голови ПУН. Війна висіла в повітрі — і дійсно вибухла вона кілька днів опісля того, як закінчився Великий Збір. Передбачалися труднощі в скликуванні Великих Зборів, що за постановами устрою ОУН мали радити періодично що якийсь час. Треба було приготувитися на нові удари ворога, — це могло б досягнути теж Голову ПУН, — і, щоб ОУН не лишилася в критичній хвилі без керівника, прийнято до устрою постанову про визначення Голови ПУН шляхом завіщання. І проти того не було спротиву, бо це був і є єдиний спосіб заповнити тяглість діяннн верховних органів ОУН.

VII.

Шалена атака розгорнулася на особу Секретаря ПУН, д-ра Ярослава Барановського. Причини її нам уже відомі — це була помста за те, що Барановський, знаний тоді під псевдом Макар, відмовився стати по стороні бунту, задекларувавши свою лояльність до Голови ПУН і розкрив йому пляни бунтівників. Супроти Ма-

каря висунено найважчі обвинувачення, що можуть стрінуті члена ОУН: зради організації, постійного контакту з ворожою поліцією і видавання в її руки своїх товаришів. Сеника-Грибівського обвинувачували в тому, що він своїми впливами й авторитетом прикривав Макаря та вможлиблював йому зрадницьку роботу. На тій основі звернулися бунтарі устами Бандери до Голови ПУН з домаганням викинути обидвох поза рами ОУН. Однак не предложили на це ніякого доказу, поза загальної натури підозріннями зо своїх кругів. Коли свої домагання почали підпірати погрозами, Голова ПУН поставив справу гостро й недвозначно: предложити докази вини Макаря, тоді буде його завішено в членських правах і віддано під Револуційний Трибунал. Коли ж докази не будуть предложені, Голова ПУН ніколи не піде на те, щоб під натиском групи членів міняти членів ПУН. Бо тоді кожний Голова ПУН став би іграшкою в руках опозиції: сьогодні така група жадає усунення однієї людини, завтра друга виступає з домаганням викинути другу і в той спосіб неможлива буде ніяка праця в ПУН. Очевидно, бунтівники немогли цього домагання Голови ПУН виконати, бо ніяких доказів вини Макаря не мали і, як виявляли деякі

з них у пізніших приватних розмовах з членами ОУН, у вину Макаря не вірили.

Як тільки Макарь довідався про таку авантуру з приводу своєї особи, негайно зголосився до Голови ПУН, та просив звільнити його з обов'язків Секретаря й члена ПУН, щоб не комплікувати становища Голови Проводу та не утруднювати праці своїм товаришам. Заявив, що він кожної хвили готовий стати перед судом ОУН і до того часу буде проживати в одному означеному місці, де його завжди можна буде мати до диспозиції.

Позиція Макаря була дуже тяжка через те, що його рідний брат Роман Барановський був провокатором на службі польської поліції. Три роки провадив він подвійну гру і зрадив чимало товаришів польським посіпакам, доки вкінці самі поляки не запроторили його в тюрму, коли вже їм був непотрібний. Там він і помер на деякий час перед війною. Справа ця була наробила свого часу багато розголосу в Галичині і принесла незаслужений сором патріотичній родині Барановських. Після засуду Романа Барановського, його родина на чолі з батьком і матір'ю проголосила публично своє відречення від нього. Ця заява була опублікована в усій українській пресі. Ярослав Барановський, що вже тоді займав пост Президен-

та Цесус-а, та видне місце в ОУН, хотів було зрезигнувати з обидвох становищ і вніс відповідні заяви. Заяви ці не були прийняті, а від своїх друзів дістав він багато листів, що запевнили його й надалі про своє прив'язання й пошану. Не бракувало між ними й листів від пізніших бунтарів, серед яких Макар мав шкільних товаришів.

Широкі круги членства ОУН та її симпатиків не розрізняли того, хто Ярослав а хто Роман Барановський. Не орієнтувалися вони в іменах, але пам'ятали назвище Барановського, поліційного конфідента і без застереження сприймали все, що про нього говорено. Очевидно, що в такому положенні дуже трудно боротися проти наклепів та очорнювань. А навіть коли й роз'яснено кому, що йде тут про дві особи, все ж таки кожний схильний був вірити, що коли один брат був зрадником, дуже можливо, що й другий такий самий. Дуже швидко зорієнтувалися бунтарі, що на такий гачок ловиться широка публіка, і це стало їхнім головним бойовим аргументом у боротьбі проти ПУН: всі знають, що Барановський був зрадником, а ось Голова ПУН не хоче його усунути. Авже ж, під цією зовнішньою покришкою боротьби з провокацією внутрі ПУН, ішли даліше гарячкові зусилля відчужити членство

від свого Проводу та зв'язати його з собою системою строго конспіративних ключок.

В червні 1940 року повідомили бунтарі Голову ПУН, що мають докази вини Макаря. Були це фотографії обіжників Воєвідського Уряду Безпеки у Львові до всіх старостів і повітових командантів поліції в Галичині, де говорилося про “інформатора з Відня” І.В. (латинські букви Й.В.). Ці документи мали бути знайдені в Самборі після того, як поляки в вересні 1939 втікли звідти і як місто це зайняте було німцями. Оригінали документів мали бути предложені Судові ОУН.

Голова ПУН завісив Макаря в членських правах і скликав до Кракова Революційний Трибунал. Головою Революційного Трибуналу назначив поважаного так вірними членами ОУН як і бунтарями члена ПУН, б. українського старшину і б. в'язня польських тюрем, людину глибоко чесну й абсолютно чистих рук. На оборонця вибрав собі Макар д-ра Олега Кандибу-Ольжича. Прокурорський пост віддав Голова ПУН у руки одного з членів бандерівського Революційного Проводу, Ленкавського, (тоді ще бунтарі назверх зберігали організаційну єдність і формально наче б то підлягали Голові ПУН). Макар приїхав до Кракова і віддав себе до розпорядимости Революційного Трибу-

налу. Це заскочило бунтарів. Вони були переконані, що Голова ПУН не покличе Револьюційного Трибуналу, що навіть, як би це сталося, Макар не стане на Суд. Їх представник, Ленкавський, почав протягати справу всякими письменними декляраціями, вкінці, по більше як тижневі проволоки заявив, що не приймає посту прокурора. Тоді Голова ПУН призначив прокурором Івана Мицика, бойовика ОУН, засудженого польським судом на 15 років тяжкої тюрми за вбивство поліційного донощика. Іван Мицик перейшов опісля до підпілля в краю і був убитий бандерівцями. Запросили його на стрічу й підступним способом замордували.

Розглянувши предложені докази — були це тільки фотографії, оригіналів бандерівці не показали — Суд перевів розправу й не знайшов підстави засудити Макара та звільнив його від закиду зради організації. На підставі того присуду Голова ПУН привернув Макара в членських правах, не даючи йому ніяких організаційних функцій.

Переслухано низку свідків і знавців. Найважнішими були зізнання бувшого поручника УГА, командира відділу ОУН, що зайняв Самбір і захопив був усі архіви польських урядів. Тоді було викрито декількох дрібних місцевих поліційних донощиків, яких революційним по-

рядком виправлено на тамтой світ. Решту паперів віддав він у руки вищих органів ОУН, але ствердив під присягою, що він сам докладно їх переглянув, через його руки перейшов кожний акт і не було там документів, що з них зроблені були фотографічні копії. Крім того стверджено, що кілька днів після зайняття Самбора був там Макар і теж переглядав знайдені акти. Ясне, що коли б там знайшов щонебудь проти себе і мав нечисте сумління, постарався б був ці папери знищити. У хвилині видавання присуду невідомо ще було Судові, звідки бандерівці добули ці документи, згл. їхні фотокопії. Але вже дуже скоро виявилось, що підкинули їх большевики через Івана Горбового, члена Революційного Проводу, що був висланий бандерівцями до краю і там перейшов на большевицьку службу.

Іван Горбовий, псевдо Буй, недокінчений гімназист, рідний брат д-ра Володимира Горбового, адвоката в місті Долина коло Стрия та оборонця Бандери в варшавському процесі, був членом ОУН. Засуджений польським судом на 8 літ тюрми за приналежність до ОУН, виходить на волю після розпаду Польщі. Разом з іншими бунтарями був на відпочинку в готелі Рояль у Піщанах на Словаччині й разом з ними кнував зраду проти ПУН. Призначений бан-

дерівцями на організаційного референта Крайової Екзекутиви ОУН на Західніх Землях України, перейшов Сян і скоро попав у руки НКВД. Заопікувався ним убивник полк. Коновальця, що знаний був у колах ОУН під своїм псевдом Валюх, і за вбивство в Роттердамі призначений був головноуповноваженим НКВД в боротьбі з ОУН. Возив його на побачення з достойниками НКВД в Києві й Москві, показував по Україні “здобутки соціалістичного будівництва” і намовив стати на службу НКВД, щоб “змазати з себе ганьбу приналежности до ОУН та хоч частинно направити кривду, що її заподіяв через те українському народові”. Видав він усіх знаних собі членів ОУН в Галичині — а як організаційний референт КЕ знав їх чимало — між ними о. Чемеринського, визначного члена КЕ, рідного брата дружини Ярослава Барановського. Зловили його большевики в Перемишлі, коли замішався в групу німецьких репатріантів і хотів перейти за Сян, і в жорстокий спосіб замучили. Всипав усе, що знав про ОУН у краю і за границею та взяв на себе доручення дістатися до керівних органів ОУН закордоном, щоб звідти доносити большевикам про все, що пощастить довідатися про наміри ОУН.

Валюх відвіз його власним автом до гра-

ниці та умовився про регулярні стрічі що два місяці в тому самому місці. Крім того мав до нього зголоситися інший відпоручник НКВД за умовленою кличкою. Дістав він теж доручення всіми силами підсичувати внутрішній конфлікт в ОУН, щоб довести до остаточного розламу та послаблення цієї організації. В тій цілі дав йому підроблені документи в справі Барановського і поручив дальше сіяти недовір'я між членами ОУН, щоб зайняти їхню увагу внутрішніми спорами та відвернути від головного завдання — боротьби з большевиками.

Органи розвідки ОУН викрили цю справу, притиснули Горбового до муру і він признався перед ними до всього та зложив широкі зізнання. Нажаль не постигла його кара з рук ОУН, якимсь чином дізналися німці про нього, арештували його і від тоді слух по ньому загинув. Є припущення, що німці вислали його на большевицьку сторону для своєї роботи і там його спрятали большевики.

Ось так то другий ворог вмiшався в гру і використав бандерівську диверсію для послаблення ОУН. Від того часу большевики, майстри в усякій провокації, не кинули своєї опіки над бандерівською організацією. Сьогодні в ній такий стан, що самі їхні головачі не зна-

ють, хто чесний, а хто в зв'язку з НКВД. Цим до певної мори пояснюється животність бандерівців — самі вони вже знесли б і розлізлися так, як це діється з усіма зрадниками. Але в їхньому існуванні та в продовжуванні їхньої розбивацької роботи заінтересовані інші чинники, що пильно дбатимуть, щоб не висохло це джерело анархії та хаотизування внутрішньо-українських відносин.

Справа Барановського поволі припадає пилом забуття та переходить до історії. Сам він спочив у могилі три роки пізніше. Смерть стрінула його саме в тому часі, коли поважна частина ідейного членства бандерівської організації хотіла скінчити з бунтом, завернути на правильний шлях і з'єднатися з ОУН. Занепокоєні тим большевики—це саме в час організації партизанки в українському лісі—відгрівають старі обвинувачення і вживають до того послухного знаряддя, Лебедя з його Службою Безпеки. Доручає він застрілити Барановського, щоб відсвіжити в своїх членів давню ненависть, а прихильників з'єднання з ОУН висилає з різними місіями з Галичини на Волинь і там їх вимордовує.

Давно не стало між живими тих, за яких бандерівці підняли бунт в організації. Здавалося б, що коли відпала ця причина, не повин-

ні вони даліше продовжувати своєї роботи. Але в тім то й сук, що це було для них тільки агітаційним засобом для викликання ненависти до ПУН та приєднання собі прихильників. Ось воно як. Зачалося від хворобливої амбіції галицьких недоуків, що їм захотілося керувати всією Україною. Підхопили це німці і розбили при їхній допомозі ОУН. З тою хвилиєю перестали вони цікавитися внутрішніми справами ОУН та пішли на фізичне знищення обидвох її відламів. Сповнилася черговий раз стара правда: мурин зробив своє, мурин може відійти. За кулісами появилися большевики і тягнуть за нитки своїх маріонеток, бандерівських керівників. Бандерівські кадри пронизані большевицькими провокаторами так, що самі бандерівські головачі не можуть опанувати там ситуації. Про членство не говоримо: воно в добрій вірі приймає накази, не здаючи собі справи з того, яку велику шкоду робить українській визвольній справі і як часто кермує ним чужа, неукраїнська, ворожа українській нації, большевицька рука.

VIII.

Скликано Організаційний Суд теж і в справі Бандери. Він, очевидно, на Суд не явився і розправа відбулася заочно. Суд засудив його

на найвищий вимір кари — єдине, що міг зробити супроти зламання присяги та явного бунту. Голова ПУН затвердив присуд щодо вини, а змінив його щодо кари в той спосіб, що найвищий вимір кари заступив виключенням з членів ОУН з правом реабілітації через небезпечну революційну роботу під большевицькою займанщиною, взявши під увагу факт, що Бандера був тільки незначною фігурою-зряддям у руках Ярого, агента німецької військової розвідки.

Вслід за тим пішли рішучі кроки зо сторони ПУН. Бунтівників виключено з ОУН, залишивши їм можливим шлях повороту в разі каюття, викинено їх з організаційних льокалів у Кракові, осередку бунту, та в інших місцевинах, віддано прилюдний осуд загалу ОУН та всіх чесних українців.

Було ясне, що від тепер існувати й діяти будуть дві організації: ОУН, що стояла на становищі правопорядку внутрі організації, пошанованні власного авторитету, та вірности зложеній присязі, та організація Степана Бандери, що зійшла на манівці, вибравши шлях бунту.

Не ставимо собі за завдання змалювати дальший шлях бандерівської організації. Але необхідно на цьому місці звернути увагу та

усвідомити нашим друзям ось такі злочини й фатальні наслідки бандерівського бунту, що свій слід залишив на довго в українському суспільному житті:

1. Німці приготовлялися до походу на схід. У своїх плянах визначили Україні роль колющої для господарського визиску. Одностайна постава українського народу під проводом ОУН дуже їм стояла на заваді. Виступ Бандери відразу розв'язав їм руки, розбиваючи український одноцілий фронт, компромітуючи єдину силу, що могла здисциплінувати всю українську націю, даючи аргумент нашої нездатності правити собою. З цілою безшабашністю посунули вони в Україну, мавши за спільників у перших місяцях війни бандерівців, яким поставили до диспозиції авта та інші комунікаційні засоби, щоб уможливити їхній прихід в Україну скоріше від інших українців.

2. Розгорілися наново політичні пристрасті серед українців, піднесли голову інші, скомпромітовані політичні українські угруповання, що під впливом розвою подій уважали вже свою політичну роль закінченою, погодилися були з фактом, що рішальним політичним чинником в Україні буде український націоналізм, оформлений в ОУН.

Внутрішній конфлікт в ОУН, а потім її

розпад викликав зневіру до ОУН в деяких колах української суспільності і відвернув їх від націоналістичної ідеї. Довгі роки мусіли минати і багато жертв треба було покласти, щоб довір'я до українського націоналізму відбудувати.

4. В партійному засліпленні і злобі сплямили вони руки братньою кровю, замордувавши кількох членів ПУН, кількадесять членів активу, та кількасот інших членів ОУН. Вкрили ганьбою прапор націоналізму, перед очима сторонніх людей.

4. Скомпромітували ідею українського націоналізму, як одинокую, що може згуртувати в своєму всеобіймаючому світогляді всіх українців без регіональних і релігійних різниць і штовхнути їх на шлях чинної політичної і збройної боротьби за визволення української нації до самостійного державного життя. Розперезаність партійної пропаганди замкнула багато душ у Советській Україні для ідеї українського націоналізму.

5. Необдуманими й необліченими на успіх української визвольної боротьби в цілому, тільки на вузьку, егоїстичну, партійну користь актами, як от проголошення української державности у Львові в порозумінні з німецькою військовою розвідкою, щоб заохотити україн-

ських червоноармійців здаватися в полон, або агітацією за масовою партизанкою невихованих військово і невироблених політично людей — заподіяли величезні шкоди українському народові, наразивши його на мільйонові людські втрати і мавши одним із найбільш болючих своїх наслідків компромітацію в очах українського населення чинної боротьби за визволення під прапором українського націоналізму. Ніяка большевицька пропаганда ніколи не досягнула того, до чого в деяких околицях довели бандерівці безглуздим своїм поведінням — люди, в розпуці, зверталися до большевиків за охороною перед бандерівськими звірствами й грабежами.

Проминуло десять літ. Особа Степана Бандери, амбітного студента-недоука, давно вже відійшла в тінь. Інші люди висунулися там на чоло, нікому ближче невідомий анонімний гурт заступив Бандеру. Самі члени тієї організації перехвалювалися, що в них заведено вже “колегіальний принцип” у керівництві. Тобто, подібно як у большевиків, де замість осіб висувуються наперед різного рода “комітети” (ревком, воєн-ком, та “ради” — ради салдацьких і робочих депутатів, сіль-ради і т. д.) у бандерівців розвиток дійшов до “колегіального принципу керівництва”. Це вигідно, кров і відпо-

відальність за злочини спадуть тоді не на окремих людей, тільки на безіменні “Революційні Проводи” та “Угаверади”.

IX

Саме в часі, коли диверсія оформилась в окрему організацію, почали збиратися хмари на Сході. В червні 1941 року вибухла німецько-більшевицька війна, факт, що з ним багато непоінформованих українців в'язали різні надії. А в першу чергу поставили тут ставку бандерівці, уважаючи, що наспіла добра нагода вперше самотійно виступити на “арену історії”.

Почався похід на Схід, що до нього від декількх місяців підготовлялася так ОУН, як і бандерівська група. ОУН рушила на схід пішки, бічними дорогами, пільними стежками й лісами, — авангарди бандерівщини мали до диспозиції всі можливі комунікаційні засоби німецького війська.

І ось несподівано пронеслася чутка, що у Львові проголошено українську державу. Супроти наявного ігнорування українців німецькою владою, це було таке неймовірне, що годі було повірити. Але люди чули це на власні вуха в радіо і можна було про це переконатися.

Ось так народилася легенда “акту само-
стійности”, що його з таким шумом ще тому
кілька літ бандерівська партія старалася про-
сунути в пантеон святощів української тради-
ції. Час пливе і прикриває забуттям події,
замазує їхні контури. Вимирають свідки, за-
трачуються документи. Безцеремонна і не-
перебірлива партійна пропаганда намагається
збити партійний капітал на речах, що оточені
найбільшою святістю в українській нації, во
ім'я яких гинули найкращі бійці, а їм ім'я
легіон. Користаючи з того, що час минає,
що українська громада непоінформована як
слід про ці події, намагаються деякі люди ви-
гравати на сентименті українських душ, на
несвідомості широкої громади і вкрити свою
партію ореолом слави, хочби за ціну помен-
шення поваги української національної тради-
ції. Свої партійні подвиги, з точки погляду
доцільності українських визвольних змагань—
шкідливі, з точки погляду поваги української
національної традиції—соромні, стараються
вбрати в пурпур великих національно-держав-
них здобутків. Як довго це не виходило поза
партійний смітник, так довго можна було здви-
гати плечима і посміятися. Але тепер, коли
завважуємо тенденцію рівняти партійні вибри-
ки з подіями, освяченими кров'ю цілого україн-

ського народу, і підтягати їх під спільний знаменник із виявами найбільш ідейних поривів душі цілої української нації — пора вже з тим скінчити, і розкрити дівтацтво та відділити зерно від полови. Як довго нема в нас державної влади, що устійнювала б державні чи національні свята, як довго ще загально-громадські й спільні політичні об'єднання українських організацій не здобули собі — головним чином завдяки тій же групі Бандери — ексекутиви в цілому українському житті, так довго ще можливе гуляй-поле й хаос навіть на освяченому найбільшою повагою відтинкові національної традиції та пошанування її виявів. Але кому дорога правда, кому лежить на серці те, щоб нашу традицію шанувати, а не засмічувати її партійними актами підозрілого походження, той добре застановиться і десять разів подумає, заки відкриє вухо для негідної пропаганди.

Теза партії Бандери: український нарід під проводом ОУН з-під стягу Бандери створив українську державу в червні 1941 року, проголосивши на зборах 30 червня у Львові незалежність і покликавши до життя уряд під проводом Ярослава Стецька, одного з заступників Бандери. Німецька влада здавила державу, заарештувала уряд. Але акт проголошення

залишився фактом і становить цінність у нашій історії, черговий раз маніфестуючи волю України до вільного життя.

Така є бандерівська теза.

Для людей невтаємничених, для людей, що жили довший час закордоном і не були ані свідками тих подій, ані атмосфери, що їх попередила, для людей спрагнених світлого й великого в нашому сірому будні — це звучить дуже гарно і приманчиво! Але не все золото, що блищить! Заки видати остаточний осуд і зарахувати якусь подію до якоїсь кляси, слід добре її пізнати, щоб пізніше самого себе не соромитися.

Отже яка є історична правда?

Напередодні воєнних подій кожній політично-думаючій людині було ясно, що в існуючій німецькій дійсності і в колоніяльно-загарбницькому наставленні німців до України не може бути мови про те, щоб яка небудь військова чи політична німецька піддержавка могла допомогти відбудові української держави на руїнах ССРСР. Мало було таких, що не були б переконані, що вправді Німеччина впаде, але найде ще на стільки сили, щоб розвалити ССРСР. Супроти такого наставлення німців і супроти факту війни на українських землях, українська держава могла б встоятися тільки

тоді, якби мала силу побити обидвох ворогів — німців і большевиків — відразу. Ані ОУН, ані цілий український народ у тому моменті такої сили не мав і не міг мати. Через те не могло бути мови про те, щоб поважно можна було думати про проголошення незалежності і розбудову державного життя в моменті, коли не було сили загарантувати цю незалежність власними українськими силовими засобами. Можна було тільки даліше мобілізувати сили до боротьби, цю боротьбу вести, приготувати до неї цілий український народ. При тому вважати, щоб не датися втягнути в жадну німецьку комбінацію, що могла б сплямити честь організації і внести замішання в українську дійсність. А стан був такий, що кожна німецька армійська група, кожен німецький копрус, кожна німецька дивізія провадила свою “українську” політику: Кожний німецький генерал вишукував собі людей, що були б йому помічні чи то як перекладчики, чи то як інформатори, чи то як зв’язкові поміж армією та місцевим населенням. Ніяка політична відповідальна організація на це піти не могла, але находилися окремі люди, — це явище було в усіх народів, — що давали себе до диспозиції. Не мали вони нічого спільного з організованим українством, були це спекулянти, авантюристи

й карієристи. В ім'я правди слід підкреслити, що траплялися там люди дійсно ідейні, що абстрагували від усякої політики і хотіли тільки допомогти населенню та боронити його від переслідувань. Німцям такий елемент вистачав, вони не думали в боротьбі з большевією спертися на українців, як на рішальний політичний арут.

Партія Бандери задумала використати німців для можливості швидкого перекинення своїх кадрів в Україну. Для цієї мети пішла на військово-розвідочну співпрацю, дістала піддержку від армії, перевозові засоби, і користуючись німецькими автами могла скоріше від усіх інших підкинути своїх людей у звільнені від большевицького володіння частини України. Навіть невелика військова частина була бандерівцям дозволена. Вони називали її гучною назвою "леґіон", а німці послуговувалися назвою "соловейко" (нахтігаль), бо її завданням було йти позаду німецьких військ, співати українські пісні та витворювати серед українського населення приязні для німців настрої, мовляв, треба з німцями тримати, бо вони творять українське військо.

Так то з німецькими частинами, на німецьких автах та в німецьких одностроях зайшли бандерівці до Львова і тут одного дня скликали

збори непоінформованих українських громадян та подали їм до відома, що відновлено українську державу і створено український уряд під головуванням “пана прем'єра” Стецька. Серед круговороту воєнних подій трудно було зорієнтуватися людям. Ще більше вводила їх у блуд прихвильність на зборах двох німецьких старшин, з яких один, сотник Ганс Кох, в імені німецької армії вітав українців міста Львова, зібраних на тих зборах.

А ввечорі на хвилях львівського радіо рознеслася ця вістка по всій Україні. Як не було вірити в те? Трохи, правда, бентежило людей те, що після закінчення кожної авдіції надавано заклик не тільки з окликом “Най живе Гітлер”, бо це люди в тій ситуації могли розуміти, тільки “осторогу”, на мові українській і німецькій, що в імені українців має право говорити тільки Степан Бандера. Така пропаганда одної групи на чолі з людиною, що ще не було широко знана, (бо щойно пізніші роки принесли Україні цю сумну честь бути ближче ознайомленою з діяльністю тієї групи), ведена в тісному зв'язку з проголошенням державности, вражала людей, але в гарячці подій не було як над нею застановлятися.

Ось бандерівська відозва в справі прого-

лошення “держави”, оголошена також у львівським радіо:

“Українці!

Волею Українського Народу Організація Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери проголошує створення Української Держави, за яку поклали голови цілі покоління синів України.

Новоповсталі Українська Держава буде тісно співдіяти з націонал-соціалістичною Німеччиною, що під проводом вождя Адольфа Гітлера творить новий лад в Європі і в світі та допомагає українському народові визволитись з-під московської окупації.

Українська Національна Революційна Армія, що твориться на українській землі, боротиметься проти московської окупації за Суверенну Соборну Українську Державу і новий лад у цілому світі”.

В дуже короткому часі вийшло все наверх: що бандерівці потрактували це як засіб пропаганди для своєї групи, що видали зараз же заклик збирати фонди на “державний скарб” — ці гроші пішли всеціло на видатки всередині їхньої партії.

Тоді відступили спершу звідти “міністри” з-поміж неутральних українських громадян, пізнавши, що їх обдурено й підступом втяг-

нено в неповажну справу, відступив Митрополит гр. Шептицький, якого теж обдурено й виманчено заклик до українського населення, щоб піддержувало “уряд” Стецька. До речі, делегація “уряду” Стецька з’явилася в покійного Митрополита з проханням дати благословення українському урядові. При цьому назапит непоінформованого про події в ОУН Митрополита, яке відношення до того “уряду” має добре йому знаний з давнішої співпраці Голова ПУН, полк. Андрій Мельник, поспішила його запевнити, що все, що тут діється, це тільки з доручення, за відомом і згодою полк. Мельника, і що він вислав наперед свого відпоручника Ст. Бандеру, як уповноваженого для тієї акції. Ось які прийоми вживалися в тому “державному будівництві”! Ясно, що Митрополит зараз же, як тільки про це довідався, як на ділі виглядає справа, відкликав свою піддержку, відмовив “авдієнції” урядові і написав ввічливого листа до полк. Мельника, (цей лист в оригіналі зберігся до сьогодні) та став членом Української Національної Ради під головуванням Костя Левицького, покійного президента, яка то рада створилася зараз же після відкриття ганебної гри бандерівців, щоб кермувати громадською опінією та не допустити на майбутнє до подібного інциденту.

Х.

Але вся жахлива гра, всі трагічні наслідки того бандерівського “потягнення” вийшли на верх щойно кілька місяців пізніше. Коштувало це життя мільйонам українців — вояків советської армії, що почувши через радіо вістку про створення української держави в супроводі заклику не ставити спротиву німецькій армії, повірили, що німці несуть Україні волю і визволення від большевиків і здалися сотнями тисяч у полон. Там стрінула їх смерть у таборах з голоду, тифу, а пізніше від газу. Стало явне, що німецьке військове командування через свої розвідочні органи покористувалося недосвідченими хлопчачами для того, щоб підважити бойову мораль українських частин у большевицькому війську. Звичайно, не йде нам про те, щоб українці в червоній армії завзято боролися за владу Сталіна. Ціла трагедія в тому, що нещасна їх доля, що її завдячували вони бандерівцям, отже українцям, відкинула мільйони інших вояків від українства і вони проклинали українців та замкнули свої душі на правдиву і щирі пропаганду української визвольної справи. Ось так то бандерівська імпреза заслужила собі на прокляту пам'ять у мільйонів українців, а тепер ще знаходяться ук-

раїнці, що з несвідомости йдуть на леп цієї пропаганди і славословлять подію, що крім осмішення великої ідеї та мільйонових неповинних жертв не принесла нам нічого.

Коли військова влада, що під її протектором творилася бандерівська імпреза, відійшла даліше на схід, німецька поліційна влада скоро зліквідувала бандерівський почин. Але зовсім не такими методами, як це представляє бандерівська пропаганда. Тепер бандерівці хочуть зробити себе мучениками, а в дійсності не було ніякої поліційної репресії й реакції на “уряд” Стецька. Попросту “уряд” не мав підпертя в українському громадянстві, що швидко зорієнтувалося, що за ним криється, і залишився самий. На місцях скрізь приходила цивільна німецька влада, що без ніякого спротиву зо сторони “уряду” і без жадної нагінки на його органи, перебирала всі адміністраційні функції та вела їх даліше методами й опособами, що їх оцінка не належить до теми цієї статті. “Уряд” навіть протестаційних деклярацій не видавав, бо з ним ніхто не рахувався. Твердимо з цілою відповідальністю, що сумної слави “уряд” Стецька був майже самоліквідований, чи краще ліквідований через свою безчинність і бездіяльність. Короткий час суматохи використав на те, щоб зібрати величезний масток з

державного і громадського українського добра. Цей маєток, поруч з іншими грошовими засобами, що їх варто висвітлити в окремій публікації, попри те, що збагатив особисто бандерівських верховодів, послужив на еміграції до розбивання українського національного життя. Коли потім деяких членів “уряду” німці арештували, то не за участь в “уряді”, що зробив їм дуже велику прислугу, а в ході загальної екстермінаційної акції проти українців, жертвою якої впали не тільки самі бандерівці, але й багато інших людей. При тому самі бандерівці облегли їм справу, бо при ревізіях знаходжено в них гори шкури, рижу, всяких матеріалів та іншого майна з державних і кооперативних магазинів і це дало змогу Гестапо сформулювати проти них обвинувачення не на політичній, тільки на чисто кримінальній базі. А й саме арештування наступило майже три місяці після “державного акту” і два місяці після його зліквідування. А що найцікавіше, ніхто з бандерівської партії не здобувся на найменший акт спротиву в обороні свого “акту самостійности”, бодай для чисто маніфестаційного протесту, для демонстрації. Ця партія, що вміла орудувати ножами й револьверами проти своїх братів, не дала ні одного протестаційного стрілу в обороні свого твору, не видала навіть

розпорядження, щоб не здавати німцям влади добровільно. Отже: пан наказав, слуга виконав.

Не від речі буде згадати, що перед приходом в Україну пробували бандерівці зліпити якийсь міжпартійне порозуміння, не будучи певними, як прийме їх український нарід на землях. З цією метою скликали були до Кракова представників різних українських політичних партій та довели навіть до створення Українського Національного Комітету. Цей їхній почин трактували люди поважно, довіряючи бандерівцям та замикаючи вуха на остороги зо сторони ОУН, що бандерівство — це новітній большевизм, нікого поза собою не признає і перед ніким та перед нічим не почувається зв'язаний, навіть своїми власними заявами. Яке ж було розчарування цих людей після “проголошення незалежності” у Львові, де ні одним словом про них не згадано і де застерігали собі бандерівці виключність, а співпрацю приймали тільки на базі персональній, не в площині політичного порозуміння. Запізно пізнали люди, що бандерівці попросту піддурили своїх партнерів і “вивели дядька на сухеньке”.

XI.

Як слід оцінювати ту подію зо становища державної української рації, зо становища по-

важного підходу й відповідальности за кожний політичний крок, що потягає за собою наслідки не тільки для одної політичної групи, але для цілого народу?

1) Проголошення “державности” було твором партійним, обрахованим на партійну пропаганду та викликання симпатій для партії Бандери, а не твором українського народу. По кожній радієвій авдиції був заклик повинуватися тільки партії Бандери, як і тепер в Україні кличуть повинуватися тільки партії Леніна і Сталіна. Була осторога, що тільки Степан Бандера, або люди з його доручення мають право виступати в імені українського народу. Цей заклик проголошено не тільки в українській мові, але і в німецькій, для забезпечення собі легітимації перед німецькою армією та для ліпшого переконання українців з червоної армії, що справді німецька влада підпирає це діло.

Якщо йде про правну сторінку, то українська державність була проголошена ще універсалами Української Центральної Ради і бандерівський “акт самостійности” був тут ні при чому.

2) Було воно актом у даній ситуації недочільним. Державність можна проголошувати тоді, коли її можна боронити. В положенні з

червня 1941 року боронити української держави власними силами не було можна, сили українські були дуже малі в той час, коли змагалися з собою дві величезні потуги в боротьбі за володіння світом,

3) Форма проголошення й обставини, серед яких це зроблено, були насміхом над найсвятішим ідеалом українців, за який від ряду поколінь боролися найліпші сини України.

В німецьких одностроях, на німецьких засобах комунікації, в приявності німецького старшини з армійської розвідки зібрано на борзі людей, піддурено їх неправдивими інформаціями. Підступом, брехнею та обманством власних громадян ще ніхто в світі держави не поставив, навіть не пробував ставити.

4) Цілковита невідповідальність і політична незрілість у бандерівських головачів. Проголошуючи “державність” чейже мусіли собі здавати справу з потреби оцінити, яке буде становище німецької влади, що мала в той час фактичну силу на українських землях. Або воно буде прихильне, тоді про це треба впевнитися. І не вистачає впевнюватися в підрядному командуванні якоїсь військової частини чи військової розвідки, тільки в міродайних політичних кругах. Або передбачений спротив німецький, тоді треба підготовляти на це ввесь українсь-

кий нарід, підготовляти його матеріально і психологічно до боротьби й оборони проголошеної держави. А для нікого, хто жив у тих часах, не були тайною дві речі:

а) що німці навіть у думці не мали допускати до творення якої небудь тіни української держави, не то в незалежній формі, але навіть під видом протекторату. Навіть у розмови на ці теми входили не хотіли, що більше, рішальні німецькі кола взагалі не хотіли говорити з ніякими українськими політичними колами, залишаючи майструвати цю справу підрядним урядам і розвідці.

б) жодна сила не підняла б населення в перших тижнях після прогнання большевиків. Фронтові частини, зайняті боями, не мали ще часу ввійти в конфлікти з населенням, залишаючи йому вільність у лаштуванні свого приватного життя, а кожен українець безмірно тішився, що большевиків уже чорт взяв. Якщо він явно своєї радості не маніфестував, то в найгіршому разі зберігав байдужність і займав вичікуюче становище, але в ніякому випадку не йшов на виступи проти німецької армії. Треба було аж кілька місяців заждати, щоб німці своєю безглуздною політикою поставили проти себе навіть тих, що в них хотіли бачити визвольників з-під большевицького ярма.

Якщо б ці речі були взяті під увагу, що мусів би робити кожний розумний політичний провід, напевно можна було б прийти до єдиноправильного переконання, що це діло не може рахувати на піддержку ні знутри ні з-зовні і що військова команда, даючи на це свою згоду, чи радше сама майструючи це через свої розвідочні органи, мусить у тому мати свій інтерес.

Отже бандерівці або повірили німецьким розвідочним органам, що було б доказом їхньої цілковитої нездатности до політичного проводу, або йшли на експеримент, що може німці не поважаться виступити проти державности народу, що хоче з ними приязни. В тому випадку це був експеримент подвійно злочинний: раз тому, що до нього не було ніякої попередньої підготовки серед українського народу, а подруге, що він потягнув інші трагічні наслідки для України.

5) В експеримент цей повірило багато українців, що принесло величезне знищення мільйонів живої української сили. Навіть коли б прийняти, що вона й так була б знищена воєнними діями, краще це було б для нас, бо ці мільйони та їхні родини мали оправданий жаль до своїх земляків, що їх підвели своєю пропагандою та завели в нещастя. Реакція на це ви-

явилася в той спосіб, що інші мільйони воліли боротися за сталінську владу, ніж іти за голо- сом людей, що до них стратили довір'я. Пра- вильність цих висновків ще недавно потверди- ла доповідь одного бувшого українського стар- шини червоної армії, виголошена в Парижі, про що в своєму часі звітувала українська преса.

З другої сторони німці набрали переконан- ня, що українцям вистачає саме прогнання бо- лшевиків і що не хочуть вони власної неза- лежної держави, коли не виступають зовсім і без спротиву приймають насаджування німець- кої адміністрації на землях, де перше було про- голошене "державне правління" Стецька. При- чина була та, що того поважно ніхто не трак- тував після того, як минуло перше одушевлен- ня і як виявилось, що це розрахована на про- паганду партійна бандерівська імпреза, а не вияв волі цілого українського зорганізованого політичного світу.

6) Ми признаємо, що бувають хвилини, ко- ли без надії треба піти на якийсь акт, щоб на віки вічні задокументувати волю української нації до незалежності. І тому кожному зрозу- міла постава і діяльність Уряду та Союму Кар- патської України, коли вони вже під ворожим обстрілом наоспіх схвалювали державні зако-

ни, що мали б лишитися тільки на папері, як вічні свідки незломної волі до самостійності цієї частини українського народу.

Ми розуміємо теж, чому при розвалі Польщі 1939 року українські націоналісти скрізь на місцях перебирали владу ще перед приходом німців, вивішували державні прапори й відзнаки, хоч не було надії їх вдержати. Але це робили свої, українські сили на те, щоб німецьке військо не ввійшло в порожнечу після упадку польської державної влади, а щоб застало вже на місці зав'язки організованої української влади, як вияв волі цілого українського населення. Коли б бандерівці мали силу і вміння виступити зо своєю імпрезою на пів години перед приходом німців до Львова і виконали це українськими, а не імпортованими з Німеччини партійними силами, коли б у цій акції впав бодай один стріл, пролилася б бодай одна крапля української і ворожої крові — інший був би відгомін, інша була б реакція.

Рік 1941 записався назавжди в історії нашого руху, як початок жорстокої ери, що не закінчилась ще й сьогодні. Для одних це був рік великих, хоч неоправданих надій. З другого боку — започаткував він діявольський танець пристрастей, розбудив сковану моральними ланцюгами людську бестію та озброїв руку Ка-

їна, що тужила за донцівським “щастям ножа”. Історичне прокляття українського народу, — міжусобиці, руїна і братоненависництво — як не можна яркіше ще раз себе заманіфестувало.

Тремтить рука, коли писати ці рядки, і стискається серце на згадку про стільки юнаків, що знайшли смерть не на полі слави в боротьбі за возлюблену Україну, а в понурих закамарках бандерівської енкаведівщини.

Тріск скорострільів і гук гармат на сході в червні 1941 р. зрушив з місця націоналістичні кадри, що вже на кілька тижнів перед тим були змобілізовані і розташовані вздовж советської границі з визначеним наперед маршрутом. Інструкції кожен дістав такі, які можна було в тих часах і серед тих обставин дати.

Вже з весною того року перейшли були в Україну зв'язкові ОУН з дорученням підготувати нашу мережу до воєнних подій. У ці наперед визначені пункти мали йти змобілізовані націоналісти, кожен переважно в свої родинні околиці, а дехто в заздалегідь визначені далекі місця, з дорученням негайно ловити місцевий зв'язок, організувати самоврядування, перебирати ініціативу в свої руки, охороняти порядок при помочі створеної для цієї мети місцевої міліції, держати найближчий зв'язок зо своїми сусідами, пильнувати, щоб господарське

життя ішло наперед без задержки та, після виконання свого завдання, слати кур'єрів зо звітами на устійнені клички й місця по дальші інструкції. Кожний мусів сам шукати контакту з проводом тереновим і центральним, бо невідомо було, як розгортатимуться воєнні події, яку форму відношення до українського населення прибере німецьке військове командування і чи можливо буде покористуватися такими формами зв'язку, як преса і радіо.

З усіх сторін "Генеральної Губернії" плили струми людей в одному напрямку — до рідного краю. Головні пункти переходів передбачувалися: над Бугом коло Володави і над Сяном у Ярославі, Перемишлі і в Сяноці.

Але не тільки з сумежніх земель ішли українці. Наспівали цілі гурти молоді з Німеччини, Чехії і навіть із далекої Франції, що невідомо яким способом потрапили перебратися крізь бар'єри кількох границь і ставитися на збірний пункт у Кракові, звідки вже дальший вимарш відбувався устійненим порядком. Для облегшення їхнього переходу влаштовано було дві станиці: в Бельську на Шлеську та біля Ченстохови.

В краківській станиці ОУН кипів рух 24 години на добу. Треба було всіх нагодувати, переночувати, забезпечити документами, гріш-

ми і харчами на дорогу. Кільканадцять зв'язкових, що відправляли людей, були безнастанно в дорозі між Краковом і граничними перехідними пунктами. Спеціальний штаб інструктажу та зв'язку невпинно перевіряв людей, видавав доручення та в'язав їх із висланими наперед пробойовиками. Дехто діставав доручення просто іти перед себе, як тільки зможе найдалше, посуваючись за лінією фронту, або й прориваючись через неї в Чернігівщину, на Донбас, на Кубань, а там шукати співзвучного собі духово елементу, творити зав'язки низової влади й чекати дальших інструкцій.

Для керівництва тією велетенською акцією створено окремий секретаріат з трьох людей, з яких один залишався в Кракові для залучування в акцію всього українства, що залишалося ще на еміграції, другий осів у Львові для порядкування справами Галичини, Волині, Буковини й Закарпаття, а керівник секретаріату, сл. п. Ольжич-Кандиба, в супроводі цілого штабу людей, зв'язаних своїм походженням з центральними й східними українськими землями, — пробивався до серця України, Києва, щоб там стати на чолі революційної і державницької дії ОУН. В його групі були м. і. покійні Сенік-Грибівський, інж. Сціборський, Олена

Теліга, Іван Рогач, Ярослав Оршан-Чемеринський та десятки інших.

Само собою, цікавість, що діється в бандерівському таборі, була велика. Розвідка доносила, що цей табір зв'язався деякими обіцянками з підрядними військовими німецькими чинниками, але ніхто не знав до якої міри і за яку ціну. Були здогади, що ціною дрібної розвідки й саботажної акції в большевицькому заплілі, від чого відмовилася ОУН, з'єднали собі бандерівці прихильність фронтових і прифронтових німецьких розвідочних органів і що використовують ці можливості, щоб скоріше від нас дістатися на місце. Бо від того, хто перший найдеться на місці та візьме ініціативу в свої руки — залежати буде дуже багато.

Всі здавали собі справу з того, що повага хвилини вимагає однотайної постави українців з еміграції. Політичні партії в Україні давно перестали існувати і не було з ким зговорюватися. Рішальною була постава двох головних чинників визвольної боротьби: ОУН і бандерівців. Ішло про те, щоб якимось своєю акцією узгіднити та не підривати власного авторитету в очах українських мас. Одначе всякі спроби устійнення якихось спільних напрямних, налаштовання справи так, щоб іти побіч себе, а не проти себе, не дали ніякого вислідку. Бандерівці

ставили всі розмови в площині абсолютного підпорядкування собі, засліплені німецькою військовою підтримкою та поставою деяких завміраючих українських кол, що їх напередодні походу на схід бандерівський провід витягнув із забуття, реактивував і згальванізував надіями на нову ситуацію в краю, не трактуючи серіозно своїх зобов'язань і майструючи цілу цю імпрезу тільки на те, щоб зашახувати ОУН.

Отже не було ніякого іншого виходу, як іти самим з тою думкою, що велетенські завдання в опануванні післябольшевицького хаосу, супроти яких безрадність мусіла огортати кожну відповідальну людину, змусять усі революційні та конструктивні українські сили до якоїсь спільної мови, якщо схочуть вони дійсно виконати своє діло і не зникнути в розбурханому морі. З таким розумінням справи ішла ОУН на рідні землі: творити міцні підвалини української влади на місцях, не вдаватися в боротьбу та в полеміку, справу розколу в ОУН вияснювати, як явище нетривкого порядку, що мусить зліквідуватися в обличчі великих завдань.

XIII.

Та вже дуже скоро почали приходити перші тривожні вістки. Тут гранична сторожа що вільно перепускала всіх бандерівців — вони

виказувалися спеціальними військовими легітимаціями — завернула нашу групу. В іншому місці заарештувала кількох хлопців і хотіла їх ставити під воєнний суд. Ще в іншому схопили групку людей і завезли їх до тюрми в Ряшеві. Все це діялося в перших таки днях війни і ми не могли інакше пояснювати собі того, як звичайними в таких обставинах засобами військової оборони. Треба було посилити обережність. В цих гарячих і повних тривожного очікування днях ніхто думки не допускав, що діється це на доноси бандерівських зв'язкових (фербіндунгсльойте), що дістали від свого проводу доручення нищити німецькими руками своїх противників, членів ОУН.

Небавом ситуація виявилася зовсім. Трьох хлопців, що йшли пішки в напрямку Львова, переловила бандерівська боївка на шляху між Перемишлем і Львовом, тяжко їх побила і не жаліла при тому погроз під адресою цілої ОУН, покликуючись на формальні накази свого проводу. Якимсь чудом ці побиті й покривавлені хлопці вирвалися з рук тих звірів у людській подобі і принесли першу потверджену вістку про бандерівський терор. Це було ще перед проголошенням бандерівського “акту самостійності”.

В міжчасі появилася й бандерівська “дер-

жава". В тому менш-більш часі звільнилися від большевиків усі західньо-українські землі. У Львові діяв уже Секретаріат ОУН на ЗУЗ і відразу почали сюди напливати звідомлення й рапорти з усіх теренів його діяльності. Голосилися вислані наперед зв'язкові, приходили кур'єри від розісланих у різні околиці груп і вже досить скоро можна було собі виробити погляд на ситуацію в краю. Коштувало це великого труду і вимагало великої ідейности, завзяття та почуття обов'язку, щоб пішки, колесами, принагідними автами і селянськими возами добитися до центральної станиці, не дивлячись на перешкоди зо сторони військової влади, що обмежувала рух населення, та не зважаючи на бандерівський терор.

І на підставі звітів із місць перед нашими очима станула жахлива картина: група Шубського і Шульги, що перебралася на Волинь напередодні війни — вимордована в підступний спосіб бандерівцями. Два браття Пришляки, що вернулися в рідну Підгаєччину з громадської праці на Лемківщині, — замордовані бандерівцями. Іван Мицик — організаційний референт ОУН на ЗУЗ, засуджений поляками на 15 літ тюрми, що діяв під большевицькою окупацією від кількох місяців, — заманений бандерівцями в засідку під претек-

стом переговорів і застрілений. Десятки поранених, постріляних і поколених ножами, побитих до безтями, мордованих з різунським садизмом. Тисячі погроз і слабших побоїв по цілому краю.

Хвиля бандерівського терору широко рознеслася по всій Україні і жертвою її впали перш усього організовані члени ОУН, що покинули все, щоб стати на службу Рідному Красві. Але потерпіли від неї також сотки й тисячі інших безневинних людей, що або нічого не знали про бандерівство, або не хотіли йому підчинитись і працювали тільки для України. Шлях до серця України рясно скроплений був українською кровю, пролитою братовбивчими руками. Ось цим кривавим шляхом розпочала свій похід на схід бандерівщина, цим же кривавим шляхом тікала вона потім назад перед большевиками.

В шалі ненависництва й озвірілої жорстокости мордувала братів своїх і має на чорному свому сумлінні записано таких людей, як Сеніка-Грибівського, довголітнього члена ПУН, члена-основника УВО та ОУН, невтомного “канцлера” організації, що з’їхав увесь світ вздовж і впоперек, кладучи підстави під розбудову ОУН за кордоном, відвідуючи при тому регулярно рідні землі, не дивлячись на

визначення великої нагороди за його зловлення; інж. полк. Сціборський, б. організаційного референта ПУН, на той час пропагандивного референта ПУН, одного з ідеологів українського націоналістичного руху, основника "Легії Українських Націоналістів", автора багатьох науково-економічних праць, за свою ідейність і велетенську ерудицію шанованого всіми українцями, навіть своїми політичними противниками; полк. Сушка Романа, бойового старшину УСС і пізніше СС, учасника боїв під Базаром, Крайового Команданта УВО, організатора військової справи та військових вишколів ОУН, кількаразового політичного в'язня, автора петиції до Ліги Народів проти польських знущань над українськими політичними в'язнями, довголітнього члена ПУН, автора багатьох військових підручників та опікуна тих же бандерівців після розвалу Польщі; д-ра Барановського Ярослава, почесного президента Цесуса і довголітнього його звичайного президента, бувшого члена ПУН і секретаря ОУН; та багато інших, у тому числі й таких, що їхніх імен ніколи не будемо знати, щоб пом'янути добрим словом і знак хреста поставити над їхньою мученицькою смертю.

Бандерівський терор зорганізувався згодом у систему, що її пильнувала ославлена СБ,

(Служба Безпеки). Безшабашними способами розправлялася вона з усіма, кого тільки вважала своїм противником, хто тільки станув на перешкоді безумній жадобі влади. Крім членів ОУН, проти яких головно спрямована була вся їдь бандерівської ненависти, гинули інші громадяни за те, що не корились бандерівським наказам, гинули власні члени бандерівської партії, що в них озвалося українське серце протестом проти злочинного мордування своїх братів, гинули українці за те тільки, що були римо-католиками, гинули всі ті, що на них ес-бівські опричники зганяли свою помсту за приватні справи. Ця понура епоха української мартирології не знайшла ще свого пера. Деяке світло кидає на неї О. Шуляк у своїй книжці: "В ім'я правди", де на стор. 30 читаємо таке: Ця система надзору й ліквідування жертов лише на підставі рішення СБ — без усякого суду — була ганебна і жахлива . . . Найдурніший і найжахливіший наказ був виконуваний. Прийшов наказ знищити весь "непевний елемент". Отже, почалась гонитва за всіма, хто здавався тому чи іншому станичному підозрілим. Прокурорами були бандерівські станичні, а не хто інший. Отже, ліквідація "ворогів" переводилася виключно за партійним ключем. Ясно, що в цю категорію

потрапляли всі, хто не був прихильником бандерівщини. Станичний зладжував список “підозрілих” і передавав СБ. Нам доводилося перехоплювати й читати такі списки. Там ніколи не подавалось мотивів, не було сказано, чим саме людина підозріла. Коло деяких прізвищ стояли хрестики, а під сподом була примітка: “позначені хрестиками — мусять бути зліквідовані”. Так особисті вороги станичного гинули, як “вороги української визвольної справи”.

Для “ліквідації” тих “ворогів української визвольної справи” (як дивно подібно звучить ця фраза з “ліквідацією ворогів народу”, що її переводять більшевики) вишколено спеціальні відділи узбеків і калмиків та інших азіятів, що душили людей путами або топили в криницях.

За що гинули ці люди? В чому була їх вина перед Україною? Чи збудилося українське сумління, щоб заговорити в обороні честі і доброї слави українських селян, мордованих бандерівськими психопатами, сп’янілими від братньої крові?

Коротка ера бандерівського “володіння” і “порядкування” минула безповоротно. Дала вона передсмак того, що чекатиме українських патріотів, якби до влади прийшов в Україні отой, по словам Липинського, “розперезаний

хам” зо своїми різунськими інстинктами. На місце большевицьких, прийшли б бандерівські неуки-політруки і поганяли б у ший своїх теперішніх поплентачів. На малах концентраків в Україні прийшлося б тільки змінити напис і червоний колір.

Але терор, під іншим видом, шаліє далше на еміграції, куди перейшли бандерівські “герої”. Доноси до чужої поліції, побої в таборах переміщених осіб у Німеччині, свисти і п’яні вигуки на Загальних Зборах українських централей, як СУБ в Англії чи УДК в Бельгії, починають людям розкривати очі на те, чого не бачили давніше.

Хоч українство не здобулося — поза теоретичною заявою європейського КУК-а про відкинення терору, як методи політичної діяльності, — на осуд бандерівських звірств, про те одну позитивну сторінку з тих часів можемо занотувати: ОУН не втягнулася у взаємну братовбивчу різанину. Хоч яка була спокуса, хоч як затискалися п’ястуки і скреготіли зуби з болю над долею своїх друзів і братів, — найгірше лихо, що могло було навістити Україну, братовбивча війна, оминуло наш нарід завдяки незломній поставі ПУН та його Голови, що під найсуворішими карами заборонили криваву реакцію на терор.

Прийде час, коли будуть діяти українські державні суди для реабілітації невинних мучеників і для карі на Каїнів. А кому це рішення видавалося б неслухним, нехай пригадає собі слова св. Письма: “Чи не хочеш, пане, щоб пішли ми й повиполювали кукіль?” — Ні, щоб Ви, кукіль виполюючи, не вирвали з ним і пшениці. Хай ростуть разом до жнив. А в жнива накажу жінцям: зберіть перше кукіль і його повяжіте в снопи, щоб спалити. Пшеницю ж спровадьте до клуні моєї.”

XIV.

Чимало води уплило з того часу в Дніпрі. Багато пережила Україна, багато лиха переніс український нарід. Мінялися внутрішні українські політичні констеляції — але в них на місце однієї великої сильної, могутньої, небезпечної для зовнішніх і страшної для внутрішніх ворогів української нації, Організація Українських Націоналістів, стають поруч і проти себе організації дві, що носять ту саму назву: Організація Українських Націоналістів та організація бандерівська, що міняла своє ім'я кілька разів впродовж останніх п'яти літ і оце накінець повертається до тієї самої первісної назви ОУН. Диверсія внутрі українського націоналістичного руху усамостійнилася і при-

ступила до діяння. Розбиття українського націоналістичного руху було найбільшим нещастям, що могло стрінути наш нарід у теперішній стадії його визвольної боротьби.

Ось так народився діявол в українській політичній дійсності. За повитуху була йому німецька дефенсива, за кумів амбітна гордість і бунтарський непослух. Скільки він лиха накоїв в Україні, скільки сліз і крові пролляв — не списати на воловій шкурі. Все те занотоване на скрижалях мартирології українського народу і стане колись перед судом історії.

Але чи здають собі справу з того ті ідейні низовики з рядів диверсії, що в найкращому переконанні про службу своєму народові виконують накази діавола в ангельській оздобі? Що в самопожертві і самопосвяті ідуть так далеко за його підшептами, що готові руку на брата свого піднести, на рівні ворога України і противника своєї партії ставити? Їх зір мусимо спрямовувати туди, до самих джерел, звідки вийшли основні організаційні заложення бунту, що тепер упертою мовчанкою прикриваються. Хай кожен пізнає, що з бунту тільки бунт може народитися.

Хто раз підрізав найосновніші підвалини всякої організації — пошану до власного авторитету, вірність присязі й органічну дисцип-

ліну — той ніколи не здвигне тривкої будови. Як заклята душа товктиметься він по українській землі, ніколи спокою не знає і другому його не дасть. Ось тільки десять літ минуло, а вже дозрівають перші овочі: на наших очах диверсія розкололася далше, і дивну подібність бачимо в цьому соціольогічному процесі: амбіція, жадоба влади — ці самі стимули, що завели колись першу диверсію на бунтівничий шлях, обертаються тепер проти неї. Ми далекі від злорадості, бо ці порахунки амбітників за багато коштували і коштують наше політичне життя. Але після того хіба й сліпому стане ясно, що даремне борсання того, хто йде по трясовинні: і сам потоне, і других за собою потягне. Бо тільки свідомість непорочности ідеї і чистоти засобів політичного змагання може дати силу перетривати негоду і пірвати за собою нарід до ясної мети.

Зникне і пропаде Бандера так, як пропадали його ганебні попередники в нашій історії, що бунтувалися проти батька Хмеля, проти Виговського, Дорошенка й Мазепи. Залишилася тільки назва “бандерівці” на вічну ганьбу того імені та як осторога й приклад для майбутніх поколінь. В большевицьких газетах часто читаємо про “бандерівців”. Непоінформоване українське громадянство бере це на карб їх-

ньої популярності й впливів у крайовій боротьбі. Ніхто не пригадується над тим, що це віковий спосіб Москви в'язати цілість проблеми визвольної української боротьби з окремими особами, представляючи в той спосіб змагання до волі української нації як особисті маневри поодиноких осіб. Були мазепинці. Цим іменем окреслювали москалі кожний порух української свідомости до самостійного життя. Опісля прийшли петлюрівці. Петлюрівщина була символом в очах большевиків усього українського незалежництва аж до другої світової війни. Тепер большевики сквалпно хапаються за назву "бандерівці" та силоміць підтягають туди всякий спротив проти московьсько-большевицького панування в Україні. Мовляв не Україна бореться проти братнього великого московського народу та його найкращого виразника, Російської Комуністичної Партії під проводом геніяльного батька народів, Йосифа Виссаріоновича Сталіна, тільки якісь там "бандерівці".

Ми наводимо ті часи перед очі нашого членства і наших прихильників не тому, щоб відсвіжити сумної пам'яті минуле, тільки, щоб пригадати, що тривкість всякого діла і всякої організації залежить від основ, на яких вона побудована: що збудване на бунті, на зраді,

на зломленні присяги і на братовбивстві, те скінчить на бунті, те нічого для добра України принести не може й швидше чи пізніше загине, пропаде в забутті. ОУН понесла великі людські втрати, нові люди поповнили її ряди, а їм не завжди відомо, як зродилася бандерівщина. Це треба їм пояснити. Нові люди повходили й до організації бандерівців. Пішли вони за гаслом патріотизму й ідеалізму, вибравши несвідомо злий шлях. Деякі з них вже вросли в це морально-зогниле середовище і на віки пропали для українського націоналізму. Але величезна більшість живе в несвідомості й в глибокому переконанні, що працюють для рідного краю, в єдино-правильний спосіб. Їм треба розкрити очі. Ніколи не пізно завернути з фальшивого шляху. Віримо, що поза межами рідного краю, поза атмосферою гарячкової революційної роботи в вічній небезпеці й ризику життям, коли є час подумати над минулим і застановитися над тим, що добре а що зле, в неодного відбудеться велика душевна переміна. Покине він тоді бунтарське гніздо. Для тих маємо завжди відкриті рамена і простягаємо дружньо руку. Україна занадто скривавилася і кривавиться, за великі втрати завдали їй наїзники, за великі завдання стоять перед українським народом і перед кожною його ідей-

ною одиницею. Не час нам тепер на порахунки й розплату. Стаємо всі до боротьби за волю України під керівництвом Проводу Українських Націоналістів, та його Голови полковника Андрія Мельника. Боротьба ця ще довга, затяжна й тяжка, вимагає від нас напруги всіх сил фізичних і духових, гарту й відваги. В братерстві зброї чесних українців та ідейних націоналістів затреться сумний образ минулих днів, розвіється зловіща тінь зради й бунту. Поза нами остануть тільки Каїни з кров'ю братів своїх на руках. Їх буде судити Бог та історія.

ПІСЛЯ-СЛОВО.

Сумні наслідки бунту Бандери, не тільки для Організації Українських Націоналістів, але й для української визвольної справи в цілому, підсумує та оцінить колись історик. Ми наводимо коротко найважливіші з них, щоб майбутні покоління пізнали помилки минулого. Колесо історії повернулося вже, але в жадного іншого народу історія не повторяється так часто і так докладно, як у нас: дух міжусобиць, крамоли, руїни та отаманщини переслідує нас від тисячі років. Тепер, коли стоїмо напередодні можливості нових перемін в політичному укладі

Східньої Європи, більш як коли потрібно нам заглибитися в аналізу недавньо-минулого для остороги в майбутньому.

Консеквенції бунту Бандери — а деякі з них тривають ще й досі — в основному зводяться до ось таких пунктів:

1) в довірі до тодішнього свого союзника і шукаючи там опори в диверсійній акції проти ПУН — бандерівці розкрили організаційну мережу на тій частині українських земель, що опинилася під німецькою окупацією. Це дало змогу німцям контролювати до деякої міри роботу, орієнтуватися в людському складі ОУН та унешкідливлювати людей, що не хотіли йти з ними на військову чи політичну співпрацю.

2) Проголосивши через радіо в 1941 році бандерівську “державу” і створивши в порозумінні з німцями фікцію українського легіону п.н. “Соловейко”, що йшов за фронтовою лінією співаючи українські пісні, Бандера зо своїми помічниками довели до того, що:

а) мільйони українців з Червоної Армії здавалися в полон в переконанні, що перейдуть до армії самостійної української держави. Замість того попали в табори смерті, де гинули від тифу, голоду і газу. Смерть тих мільйонів лягає тягарем на сумління Степана Бандери та його помічників;

б) низові кадри ОУН і взагалі український незалежницький елемент, частинно зdezорієнтований проголошенням “державности” і частинно на доручення Степана Бандери та його помічників, вийшли наверх, чим передчасно розконспірувалися та дали змогу пізніше німецькій поліції виарештовувати тисячі революційного активу, з чого багато погинуло таки в Україні, а решту винищено в концентраційних таборах. В одному тільки таборі смерти в Дахав було понад 12.000 українців, — мало хто з них остався в живих.

Співвинником невинної смерти тих тисячів був Степан Бандера і товариші.

3) В партійному засліпленні та в ненависті до вірних Проводові націоналістів боївки Степана Бандери і товаришів вимордували зрадливим способом тисячі українців. Жертвою бандерівського терору впали: сотник Омелян Сеник-Грибівський, підполковник інж. Микола Сціборський, полк. Роман Сушко, д-р Ярослав Барановський, інж. Утьо Соколовський, Іван Мицик, Ігор Шубський, два брати Пришляки, сотні нижчого організаційного активу та около 4.000 рядових членів, симпатиків та бійців.

Відповідальність за смерть тих людей тяжить на Степанові Бандері та його помічниках.

4) Підступним і зрадницьким способом

бандерівський “штаб” почав збройну акцію проти відділів УПА, що їх zorganizував і ними командував отаман Тарас Бульба-Боровець. В тій “акції” загинули сотні найбільш ідейних українців, тоді вбито теж дружину отамана Бульби.

5) Терор бандерівських опричників пере-нісся і поза межі Рідного Краю. Вже на еміграції сотні українців пропали безслідно, опутані сітями бандерівської Служби Безпеки. Одною з останніх і найбільш знаних жертв бандерівського шаління, це відомий проф. В. Петров, що в літературі виступав під іменем Віктора Домонтовича.

Доноси до поліції окупаційної влади, тяжкі побої в таборах скитальців в Німеччині, моральний терор у робітничих таборах Англії, бійки в робітничих оселях Бельгії, пікетування будинків українських організацій в Канаді — це щоденна справа українського емігранта, що її щедро препарує бандерівська Служба Безпеки.

Ще не обтряслися українці зо всіх страхить концентраційних таборів Німеччини, ще не віддихнули після тривожних ночей большевицького раю — а вже снуються довкола них тенети нашого рідного, безшабашного, гуляй-

пільського терору, що дає передсмак того, що готують бандерівці на майбутнє.

6) Ставивши перші самостійні кроки на долі політичного керівництва своїм відтинком визвольної боротьби і не мавши в той час за собою досвіду і знання ворога, в швидкому часі Степан Бандера і товариші допустили в свій "штаб" большевицьких провокаторів, що видали в руки большевиків сотні зв'язкових, пунктів опори, квартир, нічлігових пунктів і т. п. тоді ще спільної на землях Організації Українських Націоналістів. Велика кількість українців, що їх большевики помордували в тюрмах у Львові, Тернополі, Станіславові, Дубні, Умані і т. д. — це наслідки бунту Бандери. В ненависті до ПУН воліли бандерівці енкаведівського агента, як вірну до ПУН людину.

До сьогодні не знати, хто в бандерівському середовищі людина певна, а кого можна підозрівати в тасмних зв'язках з большевицькою політичною поліцією.

Політичні шкоди, як прямий наслідок вождівських амбіцій Степана Бандери, куди більші.

1) Розбиття одноцілого націоналістичного фронту зломило одиноку силу, що могла ставити чоло німецькій загарбницькій політиці в Україні, а в дальшому і московсько-большевицькій окупації. Бунт Бандери був неначе зе-

леним сигналом для роз'юшеної німецької потвори.

2) Осмілені внутрішнім послабленням Організації Українських Націоналістів, підняли голову опортуністичні українські елементи. Сьогоднішній хаос в консолідаційній акції довкруги дуалізму УНРада — бандерогетьманці, попросту не існував би. Єдиною вирішною керівною силою в українській дійсності був би український націоналістичний рух, очолений Організацією Українських Націоналістів.

3) Зустріч українського націоналізму з підсоветською дійсністю принесла б зовсім інші наслідки. Чимало політично активних українців стратило віру в єдиноспасенність українського націоналізму, ще більше пішло на леп свідомої протинаціоналістичної пропаганди.

Деякі політичні новотвори, як ось УРДП, що повстали до деякої міри як реакція на бандерівські практики і якої співосновниками й першими головними моторами були колишні члени бандерівської організації, попросту не існували б, не було б до того ґрунту.

Не завернути нам подій, а “що сталося уже раз — відстатися не може”. Але науку з того витягнути можемо і мусимо. Хочемо вірити, що трагедія 40-их років не повториться в Україні і що політичний розум візьме верх над розперезаним гуляйпіллям.

PRINTED IN CANADA